

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Ústav dějin křesťanského umění

Anna Trnková

**Exlibris a jeho význam v tvorbě
Vladimíra Komárka**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Eva Bendová, Ph.D.

Praha 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 14.6. 2023

Anna Trnková

Bibliografická citace

Exlibris a jeho význam v tvorbě Vladimíra Komárka [rukopis]: Bakalářská práce
/ Anna Trnková; vedoucí práce: PhDr. Eva Bendová, Ph.D. – Praha, 2023. – 84 s.

Anotace

Tato bakalářská práce se zaměřuje na přiblížení pojmu knižní značka neboli exlibris a na to, jakou zastává pozici v tvorbě Vladimíra Komárka, jedné z nejvýznamnějších osobností exlibristické scény 20. století v Čechách. V práci budou nejprve představeny základní informace o exlibris, včetně stručného vývoje, dějin a sběratelství a zároveň se bude zabývat otázkou, jakou hraje roli na současné umělecké scéně. Druhá část práce bude věnována exlibris Vladimíra Komárka v kontextu jeho grafické tvorby a také jeho osobitému stylu a společenské povaze, právě díky kterým byl požádán o vytvoření okolo 650 knižních značek. Bude brán zvláštní zřetel na vybrané objednavatele, za jakých okolností pro ně exlibris vznikala a jaké v nich byly použity náměty.

Klíčová slova

drobná grafika, exlibris, Vladimír Komárek, unikátní knižní značky

Abstract

This bachelor's thesis focuses on the concept of a bookplate or exlibris and on the position it occupies in the work of Vladimír Komárek, one of the most prominent personalities of the 20th century exlibris scene in Bohemia. The paper will first introduce basic information about exlibris, including a brief development, history and collecting, while also addressing the question of what role it plays in the contemporary art scene. The second part of the thesis will be dedicated to Vladimír Komárek's exlibris in the context of his graphic work as well as his distinctive style and social nature, thanks to which he was asked to create around 650 bookplates. Special attention will be paid to selected customers, under what circumstances the exlibris was created for them and what subjects were used in them.

Keywords

small graphic, exlibris, Vladimír Komárek, unique bookplate

Počet znaků (včetně mezer): 100 612

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé práce PhDr. Evě Bendové, Ph.D. za její ochotu, trpělivost a přínosné konzultace, které mi při psaní této práce poskytla. Děkuji také panu Jaroslavu Štorkovi za vstřícný přístup, zodpovězení mých dotazů a jeho dokumentační práci, která pro mě byla velice cenným zdrojem.

Obsah

Úvod.....	8
1. Exlibris	13
1.1. Co je to exlibris?	13
1.2. Dějiny a vývoj exlibris	15
1.3. Sběratelství exlibris.....	19
1.4. Současné exlibris.....	22
2. Tvorba a život Vladimíra Komárka	24
2.1. Život a osobnost Vladimíra Komárka	24
2.2. Styl Vladimíra Komárka a náměty v jeho tvorbě	28
2.3. Komárkova grafická tvorba.....	33
2.3.1. Volná grafika.....	33
2.3.2. Knižní ilustrace	36
2.3.3. Novoročenky a jiná příležitostná grafika	38
3. Exlibris Vladimíra Komárka	39
3.1. Objednavatelé.....	41
3.1.1. Vladimír Mikule.....	41
3.1.2. Jaroslav Vitáček	44
3.1.3. Karel Samšíňák	48
Závěr	51
Seznam literatury	55
Seznam vyobrazení	60
Obrazová příloha.....	63

Úvod

Knižní kultura zastává důležitou roli ve společnosti, jakožto jeden z hlavních aspektů pro rozvoj lidské civilizace. S nárůstem množství knih, zejména pak po vynalezení knihtisku, přirozeně vyvstala potřeba jejich majitelů své vlastnictví označovat, aby nedocházelo ke krádežím a nevráceným výpůjčkám. Takovéto označování se tedy vyvíjelo souběžně s rozvojem knižní kultury jako takové. Vzniká tak unifikovaný prostředek k označování knih zvaný exlibris. Takovéto označování zaznamenáváme již ve středověku v podobě malovaných či kreslených značek odkazujících k majiteli knihy. Exlibris v podobě, jak ho dnes známe, tedy zpravidla jako grafický list malého formátu odkazující na majitele, vložený či vlepený do knihy, se vyvinulo právě z těchto středověkých tendencí. Majitelé knih si exlibris objednávali na zakázku a jejich podoba tak často reflektuje samotnou osobnost nebo přání objednavatele. Postupem času se tvorbě exlibris začali věnovat přední osobnosti uměleckých kruhů, díky čemuž tato disciplína začala nabírat na popularitě, která vyvrcholila ve 20. století. Exlibris začalo ztrácet svou původní funkci a stalo se žádaným předmětem sběratelství. I přestože se exlibris může těšit vysoké přízni ve vybraných kruzích, do povědomí široké veřejnosti zasahuje pouze okrajově.

Tato práce se věnuje přednímu tvůrci exlibris druhé poloviny 20. století Vladimíru Komárkovi narozenému v roce 1928. Komárek byl velmi produktivním umělcem, a to nejen v grafice a malbě, ale zejména v exlibris, které rád vytvářel pro své příznivce a sběratele.

Cílem této práce je představení jeho exlibristické tvorby a ozřejnění, jakou úlohu hrála v jeho životě i díle. Komárek byl velmi oblíbeným tvůrcem příležitostné grafiky, a to zejména ve vybraných kruzích z okolí Semilsky, kde žil až do své smrti roku 2002. Vzhledem k tomu, že exlibris většinou bez objednavatele nemohla vzniknout, došla jsem k rozhodnutí se na knižní značky podívat ne jako na pouhý kus volné grafiky, ale jako na prostředek, díky němuž často mezi sběratelem/objednavatelem a výtvarníkem vznikaly blízké vztahy, které dále mohly určovat další vývoj samotné umělcovy tvorby. To lze demonstrovat zejména na třech Komárkových aktivních objednavatelích a zároveň vydavatelích časopisu *OKNO* Vladimíru Mikule, Karlu Samšínákovu a Jaroslavu Vitáčkovi. Tento občasník vydávali v letech 1973–1981 a obsahoval příspěvky Komárkových příznivců i odborníků o jeho osobnosti a díle. Vzhledem k tomu, že se

občasník věnoval výhradně jednomu, a to žijícímu umělci, jednalo se na české umělecké scéně o velmi neobvyklou záležitost.

Vzhledem k tomu, že oproti jiným druhům umění exlibris vzniká většinou na přání objednavatele, díky čemuž tak sám objednavatel spolupracuje na vzniku uměleckého díla, lze zde sledovat měnící se umělecký vkus v průběhu let. Přístup každého výtvarníka k tvorbě exlibris je však odlišný a v práci se zaměřím právě na to, jak Vladimír Komárek přistupoval k přání objednavatele a z jakých důvodů se vůbec stal tak oblíbeným tvůrcem exlibris. Jakou roli tedy hraje exlibris v jeho tvorbě a proč je vůbec důležité věnovat pozornost tomuto druhu příležitostné grafiky v díle Vladimíra Komárka?

Abychom si tyto otázky mohli zodpovědět je zprvu nutné ponořit se hlouběji do obecné problematiky exlibris. Knižních publikací, které by se tomuto fenoménu věnovaly nevzniklo příliš mnoho. Jedním z prvních českých autorů, který přenesl své poznatky o exlibris do knižní podoby byl významný knihovník Bedřich Beneš Buchlovan v roce 1926. Ve své knize *Moderní česká exlibris*¹ se věnuje zejména autorům v meziválečné době. Tyto autory pak roztřídil nikoliv dle stylu či chronologicky, nýbrž podle grafických technik, které ve své tvorbě využívali. Buchlovan se tak stal jedním z prvních, kdo přenesl problematiku exlibris do odborného prostředí.

Na popularizaci knižních značek a rozšíření jejich sběratelství ve 20. století reaguje i publikace Ladislava Živného z roku 1941 *Desatero kapitol o sbírání exlibris*.² Tato publikace slouží jako příručka pro budoucí sběratele, tedy jak a proč exlibris sbírat, jak je uchovávat a evidovat. Publikace tak reflektuje veliký nárůst zájmu o sbírání exlibris a snaží se dopomoci budoucím sběratelům k pečlivému vedení a přehlednosti jejich sbírek. Zároveň kniha poukazuje i na fakt, že exlibris se stalo tak významným fenoménem, že se jeho sbírání začali věnovat i lidé sběratelstvím dosud nepoznamenaní.

Jedním ze zásadních autorů, který zmapoval vývoj českého exlibris od středověku až do 80. let 20. století byl Bohumil Lifka. Ten ve své publikaci z roku 1982 *Exlibris a supralibros v českých korunních zemích v letech 1000 až 1900*³ shrnuje nejen historii a vývoj českého exlibris, ale zabývá se i vymezením pojmu jako takového a problematiky, která s ním vzniká.

K doplnění a upřesnění některých informací je příhodné se podívat i na knihy, které se primárně zaměřují na knižní kulturu nebo knihu jako takovou. Jak již bylo vysvětleno,

¹ Buchlovan 1926

² Živný 1941

³ Lifka 1982

exlibris s knižní kulturou úzce souviselo. Dokladem toho nám je kniha s názvem *Kniha: její vznik a vývoj*⁴ od Zdeňka Václava Tobolky z roku 1949, kde můžeme najít stručnou kapitolu o exlibris. Dále *Encyklopedie knihy*⁵ z roku 2008 od Petra Voita, kde se taktéž nachází i stručné osvětlení exlibris a jeho historie.

Ve 21. století se exlibris významně věnoval Slavomil Vencl, který vytvořil několik publikací pojednávajících o knižních značkách. Jsou to knihy *České exlibris*⁶ z roku 2003 a *Moderní exlibris v českých zemích*⁷ z roku 2018. Obě tyto knihy se věnují jak vysvětlení samotného pojmu, tak i historii. Zásadním přínosem je Venclova snaha zaznamenat vývoj až do samotného konce 20. století i s částečným přesahem až do století současného, kterému se žádná publikace zatím nevěnovala. K této publikaci je však nutno přistupovat kriticky, vzhledem k autorově značné náklonnosti k tomuto oboru.

S rozmachem sběratelství exlibris ve 20. století jistě souvisí i vznik samostatného Spolku sběratelů a přátel exlibris v roce 1918, jemuž a sběratelství obecně se věnují v části kapitoly o exlibris. Právě SSPE je aktivní dodnes, a to jak v samotném sběratelství, tak i v publikační činnosti, která je přínosným zdrojem informací. Pro ucelení obrazu o významu exlibris ve 20. století je příhodné se na tento fenomén podívat i do současnosti, a to především za pomoci práce Slavomila Vencla. I v dnešní době se tvorbě exlibris věnují někteří z předních umělců, jejichž práce jsou pak prezentovány na výstavách nebo soutěžích, a to zejména na Trienále exlibris v Chrudimi.

Pro osvětlení významu exlibris v díle Vladimíra Komárka je nutné zaměřit se také na jeho tvorbu i životní příběh, který nám pomůže pochopit jeho osobnost a její zrcadlení se v autorově obrazech a grafikách. Zásadními zdroji k představení života i charakteru Vladimíra Komárka jsou paměti a rozhovory se samotným umělcem a zejména pak autobiografie *Pojednání o mé radostné cestě od kolébky ke krematoriu*,⁸ jež původně vycházela v etapách jakožto příspěvky do časopisu *OKNO*. Až později v roce 1993 se z těchto příspěvků stala samostatná kniha, která vyšla v několika vydáních.

O Vladimíru Komárkovi vznikly i monografie, první z roku 1967 od Jířího Davida⁹ a jedná se tak o první monografii pojednávající o východočeském umělci. Jiří David vytvořil i druhou publikaci v roce 2003,¹⁰ která tak doplňuje význam Komárkovy tvorby

⁴ Tobolka 1949

⁵ Voít 2008

⁶ Vencl 2003

⁷ Vencl 2018

⁸ Komárek 1993

⁹ David 1967, Jiří David (1933-2014) byl estetik, výtvarný teoretik a pedagog.

¹⁰ David 2003

i po jeho smrti. Dvě monografie s bohatou obrazovou přílohou a předmluvou od Jiřího Hlušíčky zabývající se jak Komárkovou grafikou, tak obrazy byly vytvořeny v roce 1995.¹¹ Dalším důležitým zdrojem jsou publikace *Vladimír Komárek-Graphik: 24 zum Teil farbige Bildetafeln*¹² z roku 1987 od Ludvíka Kundery a esej od Jana Baleky *Poetický svět Vladimíra Komárka* z roku 1968.¹³ Cenným zdrojem pro tuto kapitolu byly i dostupné katalogy vydané ke Komárkovým výstavám jejichž předmluvy napsali například Antonín Langhamer či Naděžda Melniková–Papoušková.

Pro informace o příležitostné grafice Vladimíra Komárka jsou nejcennější její soupisy vytvořené Jaroslavem Štorkem,¹⁴ s nímž jsem vedla v rámci potřeb pro tuto práci osobní korespondenci. Soupisy bibliofilie a jiných tisků a svatebních oznámení nebyly publikovány, jsou však přístupné na autorových webových stránkách.¹⁵ Soupisy knižních ilustrací, exlibris a novoročenek do roku 1981 byly postupně sestaveny za autorovi pomoci, a publikovány Vladimírem Mikulem v časopise *OKNO*. Soupisy exlibris¹⁶ a novoročenek¹⁷ byly po umělcově smrti doplněny Jaroslavem Štorkem, Vladimírem Mikulem a Pavlem Janatou a vydány v rámci Spolku sběratelů a přátel exlibris v roce 2003.

Vzhledem k vysoké produktivitě Vladimíra Komárka, kdy vytvořil přes 650 knižních značek, není možné věnovat se každé zvlášť. Proto pro třetí kapitolu této práce, jak již bylo nastíněno, byli vybráni nejčastější objednavatelé exlibris, kterými byli zejména již zmínění tvůrci časopisu *OKNO* s důrazem na Jaroslava Vitáčka, jehož korespondence s Vladimírem Komárkem je přístupná k bádání v Literárním archivu Památníku národního písemnictví. Z této korespondence tak lze čerpat mnoho informací o tom, jak takové objednávání probíhalo a jakým způsobem Komárek k objednaným exlibris přistupoval. Budou představeny životní příběhy těchto tří významných sběratelů, při kterých vycházím zejména z již zmíněné korespondence, dále z jejich poměrně častých příspěvků do občasníku *OKNO*, z příspěvků do knihy *Vladimír Komárek 1928-2002-2008*¹⁸ z roku 2008 a dále z článků z časopisu *Knižní značka* či z publikací, které se nějakým způsobem těmto třem osobnostem věnují. Velmi přínosným zdrojem je pak

¹¹ Hlušíčka 1995

¹² Kundera 1987

¹³ Baleka 1968

¹⁴ Jaroslav Štorek pochází z Hlinska, patřil mezi přátele Vladimíra Komárka a značnou část svého života zasvětil dokumentaci Komárkovy grafické tvorby.

¹⁵ Štorek, <http://storekhlincko.cz> (poslední návštěva 15.5. 2023)

¹⁶ Štorek 2003

¹⁷ Štorek 2003

¹⁸ Langhamer 2008

soupis exlibris a internetové stránky Jaroslava Štorka, díky jehož pilnosti se zde nachází naskenovaná veškerá dostupná exlibris umělcem vytvořená.

1. Exlibris

1.1. Co je to exlibris?

Pojem exlibris vychází z latinského „*ex libris*“ neboli „*z knih*“ a je jím myšleno označení knižního majetku nacházející se uvnitř knihy. V českém prostředí se tak rozšířil i název knižní značka, která se v podobě grafického listu vkládá do knihy nebo vlepuje na vnitřní stranu desek.¹⁹ Exlibris se vyvinulo z označování vlastnictví knihy ve formě malovaných erbů, které můžeme najít už ve středověkých rukopisech ze 14. století.²⁰ S příchodem knihtisku se pak vzhledem ke zvýšení množství knih a k potřebě zvýšení rychlosti jejich označení jakožto vlastnictví, začal používat grafický lístek, který se lepil přímo do knihy.²¹

Bohumil Lifka do pojmu exlibris zahrnuje i takový grafický projev, který nebyl původně zamýšlen pro označení knižního majetku. Může se tak jednat o knižní věnování nebo dedikace, které jsou často zdobeny symboly, erby či rodovými znaky. Ty Lifka označuje za „*vlastnické značky dedikační*“.²² Tyto tisky ale musí být přímo vázány ke konkrétním knihám a dávat nám najevo předání knihy věnujícího obdarovanému. Lifka také upozorňuje na to, že nemůžeme označovat za exlibris jen ty tisky, které byly nalepeny v knize, ale musíme zde zahrnout i ty, které tento původní význam nikdy nenaplnily. Pokud bychom je totiž nepovažovali za exlibris, moderní exlibris by pak byly pouhou volnou grafikou, právě proto, že svou původní funkci, totiž označení vlastnictví, nenaplnují a slouží pouze jako sběratelský předmět.²³

Pokud se pak v knize nachází označení vlastnictví, které je nakresleno či namalováno přímo do knihy, nazýváme ho exlibris unikátním.²⁴

Exlibris je oproti pojmu supralibros, který označuje majetnickou značku umístěvanou z vnějšku knihy a nachází se tak na deskách, na ořízce nebo na hřbetu knihy ve formě například zlacení, reliéfního vyražení nebo malby, méně nákladnějším způsobem označení knižního vlastnictví, a proto také více rozšířen.²⁵

Podoba exlibris může být různá. Zpravidla se na něm ovšem nachází jméno vlastníka knihy a označení „*Ex libris*“ nebo „*Z knih*“. K tvorbě exlibris je možno využít jakékoliv

¹⁹ Vencel 2000, str. 9

²⁰ Voit 2008, str. 254

²¹ Vencel 2000

²² Lifka 1980 str. 9

²³ Tamtéž, str. 183

²⁴ Tamtéž, str. 8

²⁵ Vencel 2000, str.12

grafické techniky, od dřevorytu po suchou jehlu nebo lept. Exlibris by mělo reprezentovat svého majitele, není tedy jasně daná forma jeho podoby ani není omezena škála námětů.²⁶ Může tak například představovat profesi objednavatele, nazýváme ho pak profesním exlibris, či reflektovat zájmy objednavatele, nazývané tematickým exlibris. V minulosti se často využívala heraldická exlibris, tedy představení majitele za pomoci erbu. Pokud výtvarník věnuje exlibris sám sobě, nazýváme ho pak exlibris „ipse sibi“. Často se také vyskytuje tzv. mluvící exlibris neboli „omen nomen“ exlibris, která promítají jméno objednavatele do námětu.²⁷

Exlibris bývalo často opomínaným fenoménem i přesto, že má v sobě kulturněhistorickou hodnotu a může tak vypovídat o době svého vzniku. Při tvorbě exlibris totiž dochází k úzké komunikaci objednavatele s výtvarníkem a do jisté míry se tak sám objednavatel stává spolupodílníkem na tvorbě uměleckého díla. Knižní značka tak vypovídá o preferencích, zálibách a kulturní úrovni společnosti. Mimo jiné je to také ideální předmět ke sbírání vzhledem k malému formátu a reprodukovatelnosti, díky které tak ve společnosti koluje velké množství kusů. A právě z těchto důvodů se exlibris stalo předmětem sběratelství, které ve značné míře pokračuje i dodnes.²⁸

²⁶ Vencel 2000, str. 9

²⁷ Ta kniha patří mně! 2018

²⁸ Vencel 2000, str.9, 10

1.2. Dějiny a vývoj exlibris

Exlibris se vyvinulo z tendencí označování knižního vlastnictví přímo do knihy, zprvu v podobě majetnických vpisků, tedy poznámek odkazujících k majitelství knihy,²⁹ později v podobě malovaných erbů často doplněné o jméno vlastníka či iniciály společně s označením „*Ex libris*“ nebo „*Ex bibliotheca*“.³⁰ Kolem roku 1000 vzniká votivní miniatura na kodexu Gumpoldovy legendy o sv. Václavu, kterou Bohumil Lifka označuje za nejstarší projev označení knižního vlastnictví v českých zemích. Dedikační list zobrazuje totiž nejen postavu sv. Václava a kněžny Emmy, která je také objednavatelkou miniatury, ale i dedikační nápis, který Bohumil Lifka označuje za: „*plnokrevný znak pravého exlibris*“.³¹

Důležitý význam pro vývoj českého exlibris mají knihy Zemských desek na Moravě i v Čechách z let 1348-1609, které obsahují heraldické supralibros i exlibris zemských úředníků a šlechty.³²

V 15. a 16. století se využívali zejména heraldická exlibris. S rozvojem knižní kultury se mimo šlechtu a církev stala vlastníky knih i drobná šlechta a bohaté měšťanstvo. V této době vzniklo ručně malované exlibris pro Jiřího z Poděbrad, datované do druhé poloviny 15. století.³³

Na konci 15. století vznikají v Německu, Francii, Švýcarsku nebo Polsku nejstarší tištěná exlibris vůbec. Ta tvořili umělci jako Albrecht Dürer, Lucas Cranach st. či Hans Holbein ml. Albrecht Dürer vytvořil v roce 1521 kreslený návrh heraldického a zároveň mluvícího exlibris pro brněnského krajana Jana Čerta.³⁴

S příchodem knihtisku, který se v českých zemích začal používat až v roce 1468, dochází přirozeně k nárůstu počtu knih i zvýšenému zájmu o jejich vlastnictví. S tím se pojí i zájem o exlibris, jakožto důkazu o jejich majetnictví při případném půjčování či krádežích. V Čechách dochází ke vzniku tištěného exlibris až v 16. století, prvním z nich bylo tištěné exlibris z roku 1536 pro Jana Hodějovského z Hodějova provedené dřevořezem.³⁵ Dle Petra Voita se tak jedná o první a zároveň i datované exlibris vzniklé přímo v Čechách.³⁶

²⁹ Marco 1981, str. 99

³⁰ Voit 2008, str. 254

³¹ Lifka 1980, str. 12, 13

³² Tamtéž 1980, str. 35–41

³³ Tamtéž 1980, str. 46–48

³⁴ Voit 2008, str. 254

³⁵ Vencel 2000, str. 14

³⁶ Voit 2008, str. 254

Na přelomu 16.a 17. století se umění na území českých zemí soustředilo zejména na dvoře císaře Rudolfa II., a to platí i pro exlibris, které se zde také rozvíjelo. Dvorský umělec Egidius Sadeler zde vytvořil čtyři exlibris pro Petra Voka z Rožmberka.³⁷ V této době se také po dlouhém období používání zejména dřevořezu pro výrobu knižní značky dostává do popředí technika mědirytu.³⁸

V období rokoka a klasicismu se vývoj exlibris nijak zvlášť nemění, opakují se stejné vzory, obsah i motivy. Nejčastěji se v této době k označení knižního vlastnictví používá otisk kovového razítka.³⁹ Nicméně v době osvícenství dochází v tvorbě knižních značek k oproštění se od heraldiky a objevují se tak exlibris znázorňující profesi či ideje objednavatele.⁴⁰

V druhé polovině 19. století se tvorbě knižních značek věnoval i Josef Mánes. Roku 1868 vytvořil návrh dřevorytového heraldického exlibris pro mecenáše a sběratele umění Vojtěcha Lannu.⁴¹ Dle Bedřicha Beneše Buchlovana se jedná o první moderní české exlibris, a to vzhledem k tomu, že: „*plně je si vědomo účelu, a tak jest také řešeno, a že jest průbojně.*“⁴² Mánes si totiž byl vědom funkce, kterou by měla knižní značka mít, a to tedy označení knižního majetku. Je na něm tedy jméno majitele a signatura tvůrce. Lze na něm také vidět tvůrcův vlastní výtvarný projev a vyobrazením Lannova erbu navazuje na tradici heraldických exlibris.⁴³ Tvořbě exlibris se v této době věnoval i Mikoláš Aleš, který měl zálibu v heraldice a v erbech. Několik exlibris nakreslil přímo do knih, grafických knižních značek pak vytvořil šest v technice zinkografie a tři z nich věnoval sám sobě. Dalšími umělci věnujícími se ke sklonku 19. století tvorbě exlibris byli Hanuš Schwaiger nebo Vojtěch Preissig. Max Švabinský vytvořil roku 1898 exlibris pro Vojtěcha Náprstka nebo Františka Topiče.⁴⁴ Všichni tito umělci se stali důležitou inspirací pro exlibristy 20.století. Významnou roli pro budoucí rozvoj exlibris dle Slavomila Vencla hraje také na konci 19. století nově vzniklé evropské hnutí za obnovu krásné knihy, jehož členové si svá exlibris občasně vyměňovali nebo je používali jako vizitky. Dochází tak k prvotní změně původní funkce knižní značky.⁴⁵

³⁷ Vencel 2000, str. 14

³⁸ Voit 2008, str. 254

³⁹ Lifka 1980, str. 167

⁴⁰ Vencel 2000, str. 17

⁴¹ Lifka 1980, str. 175

⁴² Buchlovan 1926, str. 4

⁴³ Tamtéž, str. 4

⁴⁴ Lifka 1980, str. 175, 176

⁴⁵ Vencel 2000, str. 15

Řada podnětů pro tvorbu exlibris k nám přichází díky studijním pobytům českých grafických umělců ve významných evropských centrech. V Paříži působili například Viktor Stretti, Max Švabinský, Vojtěch Preissig nebo Karel Špillar, kteří značnou měrou přispěli k vývoji české moderní grafiky. Zde se setkávali nejen s volnou grafikou, ale i s příležitostnou grafikou a poprvé s exlibris jakožto sběratelskou komoditou. Na rozdíl od Českých zemí zde už totiž ke sklonku 19. století vznikají společnosti sběratelů exlibris.⁴⁶

Výraznou událostí pro zrod moderního českého exlibris se stala roku 1896 žádost zahraničního sběratele o české exlibris adresovaná Jiřímu Karáskovi z Lvovic. Ten chtěl sběrateli vyhovět, požádal tedy umělce Karla Hlaváčka o vytvoření několika knižních značek pro okruh jeho přátel. Ty byly pak v roce 1897 publikovány v pátém svazku časopisu *Moderní revue* spolu s úvahou „*Ex libris*“ od Stanislava Kostky Neumanna a vyvolaly tak ve společnosti nový zájem o knižní značky.⁴⁷

Vzhledem k zvýšenému zájmu veřejnosti působilo ve 20. století na české exlibristické scéně mnoho významných umělců. Díky tomu, že se tvorbě exlibris v českých zemích věnovali zejména renomovaní umělci jako František Bílek, František Kobliha, Vojtěch Preissig nebo Josef Váchal, dosahovaly knižní značky vysokých kvalit a mohly se tak těšit zájmu i ze strany zahraničních sběratelů. Část z těchto umělců vyučovala na univerzitách, díky čemuž otevírali dveře do světa exlibris i dalším generacím významných umělců. K popularizaci exlibris přispěl nově vzniklý odbor exlibris v rámci Spolku českých bibliofilů v roce 1908, stejně tak Sdružení českých umělců grafiků Hollar založený roku 1917 a Československý spolek sběratelů a přátel exlibris vzniklý v roce 1918 (SSPE). Činnost těchto spolků, jejich četné publikace a pořádání výstav vedly ke kultivaci široké veřejnosti.⁴⁸

Za první republiky se zvýšil zájem o vlastenecká témata, českou historii nebo folklór. Za druhé světové války, kdy byla činnost SSPE částečně omezena, se řada členů soustřeďovala na soustavnou grafickou tvorbu nebo publikační činnost. Po druhé světové válce dochází k vrcholu obliby české příležitostné grafiky, a to i za totalitního režimu. Ten totiž knižní značce nevěnoval takovou pozornost, a tak toto odvětví zůstalo vcelku bez omezení. Výhradně knižním značkám se začalo věnovat mnoho umělců, kteří jinou formu umění nemohli provozovat a zároveň tvorba exlibris od 50. let sloužila jako

⁴⁶ Vencel 2000, str. 16

⁴⁷ Lifka 1980, str. 176

⁴⁸ Vencel 2000, str.19–21

útočiště před oficiálním uměním nesoucím se v duchu socialistického realismu. I pro sběratelství a Spolek sběratelů a přátel exlibris byl totalitní režim časem rozkvětu, odborníci i umělci omezení režimem zde totiž našli uplatnění a exlibris jim sloužilo jako výhodný způsob seberealizace. V tomto období dosáhla popularita tvorby exlibris svého vrcholu, na kterém zůstala až do 80. let. Vzhledem k tomu, že exlibris sloužilo pro některé umělce jako jediná možnost uměleckého projevu, začíná se v této době více prosazovat nezávislost tvůrce a exlibris tak často není ovlivněno přáním objednavatele, jehož jméno je mnohdy redukováno na pouhé iniciály, a z exlibris se tak mnohdy stává drobná volná grafika.⁴⁹ Mezi nejvýznamnější exlibristy druhé poloviny 20. století můžeme zařadit například Vojtěcha Cinybulka, Cyrila Boudu, Ludmilu Jiřincovou nebo Vladimíra Komárka.⁵⁰

Po Sametové revoluci roku 1989 začal zájem o tvorbu i sbírání exlibris upadat. Umělcům se otevřely dveře k tvorbě dalších druhů umění, které byly finančně lukrativnější a výtvarně zajímavější. Spousta z nich si užívala znovu nabyté svobody ve formě cestování či podnikání. Proto starou generaci exlibristů, kterou představují například Jiří Bouda, Anna Grmelová, Oldřich Kulháněk, Vladimír Suchánek, Jaroslav Klápště nebo Antonín Odehnal nenahradila žádná nová, stejně silná.⁵¹

⁴⁹ Vencel 2000, str. 27

⁵⁰ Osobě a tvorbě Vladimíra Komárka se práce bude věnovat v následujících kapitolách.

⁵¹ Vencel 2000, str.21–29

1.3. Sběratelství exlibris

Pro sběratelství exlibris v českých zemích je zásadním Spolek českých bibliofilů (SČB), ve kterém nejenže působili specialisté na exlibris, kteří jeho sběratelství vzájemným vyměňováním výrazně rozvíjeli, ale i vznik speciálně exlibristického odboru v rámci SČB v roce 1908. Do této doby bylo sbírání exlibris spíše soukromou zálibou. Důležitou osobností pro exlibristický odbor se stal Vojtěch Preissig, který se v jeho rámci velmi angažoval. Avšak po jeho emigraci utrpěl odbor značné ztráty až jeho činnost v roce 1914 skončila. Nicméně roku 1918 vzniká první odborný spolek v Československu. Byl jím Československý spolek sběratelů a přátel exlibris (SSPE), který funguje dodnes.⁵²

Od roku 1925 došlo ke splynutí SSPE se Spolkem českých bibliofilů. Někteří z členů s tímto krokem nesouhlasili, a tak vytvořili samostatný Kroužek českých exlibristů. Předsedou tohoto spolku se stal Václav Rudl. V rámci Kroužku pokračovala tradice vydávání Sborníku pro exlibris a jinou užitkovou grafiku. Kroužek se snažil být aktivní, pořádal řadu výměnných burz nebo přednášek. Konečně v roce 1930 došlo k obnově SSPE a předsedou se stal právě Václav Rudl. Spolek je dodnes aktivní v publikační činnosti, od roku 1937 vydává čtvrtletník *Knižní značka*. Jediné pozastavení jeho vydávání bylo za protektorátu v roce 1941 a poté v roce 1952. V těchto letech byl nahrazen Zprávami SSPE, které byly vydávány až do roku 1993. V nich i v časopisu můžeme najít příspěvky odborníků či sběratelů na rozličná témata.⁵³

Dále od roku 1940 Spolek vydává soupisy exlibris různých umělců nebo také od roku 1974 soustavně organizuje Trienále českého exlibris v Chrudimi. Zde se také nacházel od roku 1986 Kabinet Exlibris, který se roku 1991 stal součástí Památníku národního písemnictví. V tomto roce se však přesouvá do Litoměřic a stane se tak součástí centrálního depozitáře Památníku.⁵⁴

Jedna z nejvýznamnějších akcí v rámci SSPE byla výstava a soutěž EURO EXLIBRIS⁶⁶ konaná v Olomouci. Zde se uplatnili jak zahraniční exlibristé, tak i čeští tvůrci. Nejvýznamnější událostí v rámci Spolku vůbec byl 26. mezinárodní kongres exlibris FISAE konající se v Chrudimi v roce 1996.⁵⁵

⁵² Vencel 2000, str.132, 133

⁵³ Langhammer, <https://www.sspe.cz/o-nas-> (poslední návštěva 10.4. 2023)

⁵⁴ <https://pamatniknarodnihopisemnictvi.cz/kabinet-ex-libris/> (poslední návštěva 10.4. 2023)

⁵⁵ Langhammer, <https://www.sspe.cz/o-nas-> (poslední návštěva 10.4. 2023)

FISAE je federace pořádající světové kongresy sběratelů, vznikla v roce 1966 v Hamburgu a jedním ze zakladatelů této federace byl také SSPE.⁵⁶

Počet členů SSPE dosáhl svého maxima v 80. letech, kdy se vyšplhal na 700 členů. Od této doby však tento počet klesá. Oproti ostatním spolkům v Evropě se ale můžeme i tak těšit nadprůměrnému zájmu.⁵⁷

Členové spolku se pravidelně scházejí, a to jednak na každoročně pořádaném sjezdu a valné hromadě, ale také na různých svátečních akcích, aukcích či výměnných burzách.⁵⁸ Nicméně členové jsou aktivní i samostatně. Více jak polovinu členů tvoří obyvatelé regionů a ti ve svých bydlištích často organizují výstavy, čímž popularizují grafické umění a zároveň kultivují širokou veřejnost.⁵⁹

Česká příležitostná grafika, včetně exlibris, se nachází i ve sbírkách centrálních institucí jako je Národní galerie, Národní muzeum nebo Uměleckoprůmyslové muzeum. Její vystavování však není moc časté. Rozsáhlou výstavou představující moderní české exlibris a supralibros byla v roce 1926 výstava v Uměleckoprůmyslovém muzeu.⁶⁰

V roce 2018 se konala výstava Knihovny Národního muzea s názvem *Ta kniha patří mně!*. Tato výstava konaná v Národním památníku na Vítkově si dala za úkol představit historii českého exlibris do roku 1945 a čerpala z fondu knihovny Národního muzea, která po sbírce Památníku národního písemnictví spravuje druhou největší sbírku. Výstava vznikla ve spolupráci i se SSPE.⁶¹

Aktivním vystavovatelem jak v současnosti, tak v dobách minulých bylo Sdružení českých umělců grafiků Hollar.⁶² Toto Sdružení bylo založeno v roce 1917 za účelem podpory volné umělecké grafiky a funguje dodnes. Většina členů i zakladatelů jsou zároveň členy SSPE. Členem tohoto sdružení byl také Vladimír Komárek.

Sbírání exlibris je jedním z méně nákladných sběratelských oborů, vyžaduje však intelektuální a estetické cítění. Přestože každé exlibris má kulturně historickou hodnotu, ne všechna mají hodnotu uměleckou. Sbírání exlibris je odjakživa motivováno zejména vlastním potěšením, ovšem v budoucnosti se pak může stát důležitým zdrojem pro

⁵⁶ <https://uia.org/s/or/en/1100037141> (poslední návštěva 10.4. 2023)

⁵⁷ Vencel 2000, str.135

⁵⁸ Langhammer, <https://www.sspe.cz/o-nas-> (poslední návštěva 10.4. 2023)

⁵⁹ Vencel 2000, str.133–134

⁶⁰ Tamtéž, str.133–134

⁶¹ <https://knihovnaplus.nkp.cz/archiv/2018-02/informace-a-konference/vystava-knihovny-narodniho-muzea-2013-ta-kniha-patri-mne-historie-ceskeho-exlibris-do-roku-1945> (poslední návštěva 10.4. 2023)

⁶² Vencel 2000, str. 134

vědecké zkoumaní, a hlavně vypovídá o umělecké, kulturní či politické úrovni sběratelovy doby a dokládá vývojové tendence české grafiky.⁶³

⁶³ Vencl 2000, str. 133, 144

1.4. Současné exlibris

Jak již bylo řečeno, časem rozkvětu českého exlibris byla doba od konce 40. let do sametové revoluce roku 1989. Přesto se najde mnoho umělců, kteří se tvorbě exlibris stále věnují. Pro ně je zásadní akcí Trienále v Chrudimi, které se koná od roku 1974 v pravidelných tříletých intervalech. Vznik této výstavy a zároveň soutěže inicioval František Nový. Ke každému Trienále vychází také katalog. Od IX. Trienále se soutěže účastní i studenti uměleckých škol, avšak dle Slavomila Vencla je jejich zařazení rozporuplné. Tvrdí, že: „*pedagogický záměr se zdá být chvályhodný, z hlediska estetické úrovně výstavy i z hlediska počtu udělených studentských cen je však sporný, neboť ze stovek studentských účastníků a desítek nositelů studentských cen přešli z kategorie oceněných naději do kategorie umělců za téměř 20 let snad jeden nebo dva?*“⁶⁴

Dle Slavomila Vencla Trienále potvrzuje trend klesajícího zájmu o exlibris obecně, a to zejména u mladších generací.⁶⁵ Důkazem je i fakt, že více jak polovina členů SSPE jsou lidé nad 50 let.⁶⁶ Pro mladou generaci se zřejmě exlibris jeví jako neatraktivní způsob seberealizace, vzhledem k tomu, že se mohou uplatňovat v cenově výhodnějších a pro ně zajímavějších výtvarných oborech.

XVI. Trienále v Chrudimi se konalo v roce 2020. To bohužel bylo, ostatně jako veškeré kulturní dění, ovlivněno koronavirovou pandemií. Organizátoři tak využili virtuální sféry a výstavu zasadili do online prostoru. Katalog je dostupný jak v papírové podobě, tak i online na internetových stránkách. Pozitivním aspektem ale dle Zdeňka Freislebena, ředitele Památníku národního písemnictví je, že se tak tvorba exlibris mohla dostat mezi širší okruh lidí a rozšířit tak povědomí o tomto odvětví.⁶⁷ Zároveň bylo umožněno zájemcům, pro které je Chrudim z různých důvodů nedostupná, si výstavu prohlédnout z pohodlí svého domova.

Od roku 2020 se partnerem Trienále stala Knihovna Národního muzea, a tak v roce 2021 mohli zájemci výstavu XVI. Trienále zpětně shlédnout osobně v budově Národního muzea pod názvem *Pro knihy, pro sbírku, pro radost. XVI. Trienále českého exlibris 2020. Přehlídka současné tvorby 2018-2020*. Kurátoři však mimo představení oceněných

⁶⁴ Vencel 2018, str. 279

⁶⁵ Tamtéž, str. 279

⁶⁶ Vencel 2000, str. 134

⁶⁷ Freisleben 2020, str. 6

umělců z Trienále výstavu doplnili i o exlibris od jiných současných autorů a o nástroje sloužící k tvorbě grafiky.⁶⁸

Další významnou a pravidelnou událostí pro české exlibris je každoroční výstava v Hradci Králové pod názvem *Žeň/Žatva českého a slovenského exlibris*. Pořádá se od roku 1981, původně v Galerii Na Mostě, dnes v budově Farmaceutické fakulty UK. Tvůrcem této každoroční akce je Václav Rusek. Dle Slavomila Vencla však této výstavě chybí zájem mladších profesionálních tvůrců exlibris a příležitost tak dostávají i ti méně kvalitní.⁶⁹

Z hlediska technologického se s příchodem digitálních technik i tvorba exlibris proměnila, přesto však většina grafiků využívá stále osvědčené grafické postupy. Hojně se začala používat počítačová grafika Computer Generated Design neboli CGD. K této technice se ubírají zejména mladí začínající tvůrci, ale také starší grafici, pro které se tento způsob tvorby stává jednodušším a pohodlnějším.⁷⁰

V dnešní době se sbírání exlibris neomezuje pouze na výměny a obchod v rámci spolku. Exlibris si může zakoupit široká veřejnost, a to jak na aukcích, tak v antikvariátech či galeriích nebo i na internetových stránkách konkrétních umělců, kde je zpravidla možné zhlédnout jejich portfolia či si nechat vytvořit exlibris na zakázku. K významným současným tvůrcům exlibris patří Barbora Bieylonovič, která získala Grand Prix XVI. Trienále, nebo dlouhodobě mezinárodně oceňovaní Tomáš Bím, Karel Demel nebo Martin Manojlín.⁷¹

⁶⁸<https://www.nm.cz/knihovna-narodniho-muzea/pro-knihy-pro-sbirku-pro-radost-xvi-trienale-ceskeho-ex-libris-2020-prehlika-soucasne-tvorby-20182020> (poslední návštěva 15.4. 2023)

⁶⁹ Vencel 2018, str. 279

⁷⁰ Tamtéž, str. 279

⁷¹ Langhammer 2008, str. 13, 28, 66

2. Tvorba a život Vladimíra Komárka

2.1. Život a osobnost Vladimíra Komárka

Vladimír Komárek se narodil 10. srpna roku 1928 v Hořensku u Semil. Jeho otec, František Komárek, byl četník a jeho služba zavedla celou rodinu do vesnice Hasprunka v okrese Malacky na Slovensku.⁷² Zde v tiché a přírodou obklopené vesničce žil Komárek jen do svých jedenácti let.⁷³ Přesto jako svůj domov označuje právě toto místo. A když Slovensko později navštěvoval, vyjadřoval se o něm takto: „*Byl jsem doma. Cítil jsem to u každé borovice. To intimní teplo, co člověk cítí v kuchyni u mámy, to tady bylo všude.*“⁷⁴

V roce 1939 rodina Komárkových musela Hasprunku opustit a navrátit se do Čech. Ve vesnici Nedvězí v obci Slaná v okrese Semily vlastnili dům, do kterého se přestěhovali. Zde se Komárek, z důvodů nového a cizího prostředí a jazykové i vědomostní bariéry, uzavíral sám do sebe a o to více se začal věnovat malování a kreslení.⁷⁵ Cítil se být „*emigrantem v rodné zemi.*“⁷⁶ Navštěvoval zde místního malíře pana Kracíka, který se inspiroval v tvorbě Vojtěcha Sedláčka a později pana Zikeše, se kterým chodil malovat do plenéru. Sám Komárek tvrdí, že pan Zikeš výborně rozuměl barvám a tyto vědomosti mu rád předával.⁷⁷

V roce 1945 začal Komárek navštěvovat Odbornou sklářskou školu v Železném Brodě a zde působil pod vedením umělce Miloslava Janků.⁷⁸ Ten sám tuto školu vystudoval a později také prošel studiem na Uměleckoprůmyslové škole v Praze v ateliéru profesora Františka Kysely.⁷⁹ V prvním ročníku sklářské školy byl Komárek společně se spolužáky z druhého ročníku Jiřím Radou, Jiřím Malým a Josefem Jírou úspěšně přijat na Akademii výtvarného umění v Praze.⁸⁰ Komárek se učil v ateliéru malby u pana profesora Karla Mináře. Ač na léta na AVU rád vzpomíná, příliš se mu zde nedařilo.⁸¹

⁷² Hlušíčka 1995, str.8

⁷³ David 1967, str. 6

⁷⁴ Komárek 1993, str. 43

⁷⁵ Tamtéž, str. 34–36

⁷⁶ Boněk 2011, str.23

⁷⁷ Komárek 1993, str. 36

⁷⁸ Tamtéž, str. 43

⁷⁹ Langhamer, <https://www.cs-sklo.cz/ceskoslovenskesklo/14-AUTORI-DESIGNERS/2233-Janku-Miloslav> (poslední návštěva 30.4. 2023)

⁸⁰ Hlušíčka 1995, str. 10

⁸¹ Komárek 1995, str. 47–50

Nakonec po tom, co byl z AVU profesorem Minářem vyhozen, se Komárek rozhodl přestoupit na Vysokou školu uměleckoprůmyslovou do ateliéru profesora Štipla kam nastoupil roku 1948.⁸² Nicméně profesor pro něj viděl budoucnost ve sklářství. Komárek tak na oplátku za přijetí musel absolvovat roční praxi ve sklárně v Lednických Rovnách u Trenčína. I přes veškeré profesurovy snahy tíhl Komárek spíše k výtvarnému umění. Dle Hlušičky to však bylo pro Komárka výhodné, protože se sám potají malířsky a graficky vzdělával, aniž by byl výrazně ovlivněn tíhou akademické půdy. Komárek tak pilně rozvíjel svou uměleckou tvorbu a měl tak čas na nalezení své vlastní osobité výrazové formy.⁸³ Komárek rád vzpomíná z dob svého studia na přednášky z dějin umění profesorů Jaromíra Pečírky a Jana Spurného a na diskuse s asistentem Arsenem Pohribným.⁸⁴ Ty Komárka vedly k lásce k dějinám umění, která se pak promítla i do jeho tvorby. Zajímal se zejména o románské, gotické, ale i lidové umění.⁸⁵ Uznával ale i moderní umělce, například Jana Zrzavého, kterého i navštívil, pravděpodobně v 60. letech, v jeho ateliéru s prosbou, zda-li by mu stál modelem. Této prosbě Zrzavý nevyhověl, ovšem nabídl mu jakoukoliv fotografii sám sebe, kterých měl ve svém ateliéru mnoho a které používal jako předlohy pro svá díla.⁸⁶

Po úspěšném dokončení Vysoké školy uměleckoprůmyslové se Komárek navrátil zpět do Nedvězí. Na radu Miloslava Janků, jeho bývalého učitele z Odborné sklářské školy, se přihlásil na místo ředitele Okresního domu osvěty v Semilech.⁸⁷ V rámci této práce organizoval různé kulturní akce, jako bylo ochotnické divadlo nebo promítání filmů.⁸⁸ V roce 1955 musel Komárek nastoupit do vojenské služby kde byl až do roku 1958. V této době se setkává s historičkou umění Naděždou Melnikovou-Papouškovou, která se specializovala na lidové umění a jejíž přednášky navštěvoval.⁸⁹ Ta se pro Komárkovu tvorbu nadchla a aktivně mu, od roku 1958 až 1986, organizovala výstavy s cílem pomoci veřejnosti pochopit významy jeho děl a také obhájit jeho místo na české umělecké scéně.⁹⁰ Díky ní byl také přijat do Sdružení českých umělců grafiků Hollar.⁹¹ Dle Hlušičky se tak „právě v konfrontaci s grafickou mluvou ostatních příslušníků spolku

⁸² David 1967, str. 32

⁸³ Hlušička 1995, str. 10

⁸⁴ Komárek 1995, str. 159

⁸⁵ David 1967, str. 8

⁸⁶ Komárek 1993, str. 100

⁸⁷ Tamtéž, str. 73

⁸⁸ Hlušička 1995, str.15

⁸⁹ Komárek 1993, str. 119

⁹⁰ Hlušička 1995, str. 17

⁹¹ Komárek 1995, str. 158

ozřejmila osobitost jeho umění“.⁹² V témže roce se také stal členem liberecké Skupiny 7.⁹³ V letech 1961 až 1990 učil na Gymnáziu a na Lidové škole umění v Semilech.⁹⁴

Díky pilnosti Naděždy Melnikové-Papouškové se od roku 1958 uskutečnilo několik Komárkových samostatných výstav, první, ještě před setkáním s Papouškovou, proběhla v České Lípě, později samostatně vystavoval v Praze, Jilemnici či Liberci.⁹⁵ Jeho práce se vystavovaly i v rámci kolektivních výstav. Po boku Libora Davida, Karla Chaby, Josefa Matička, Aloise Mikulky, Václava Plicky a Dana Richtera tomu tak bylo na výstavě *Básníci naivní imaginace* v Domě pánů z Kunštátu v Brně roku 1964.⁹⁶ Výstava se dle Jiřího Davida „svým zaměřením značně vymykala soudobé výstavní činnosti a vyvolala živou odezvu kritiky.“⁹⁷ V tomto období totiž v českém umění převládají tendence nefigurativního umění, které určovaly vývoj umění v Evropě. Básníci naivní imaginace, jak byli na výstavě nazváni, jsou pak postaveni mimo tento proud a vzhledem k dlouhotrvajícímu úsilí českého umění přiblížit se k tendencím evropským, na sebe upozorňují. Podle Jiřího Davida tuto výstavu nejspíše inspirovala výstava *Naivní umění v Československu* v Brně z roku 1963.⁹⁸

Jako člen Sdružení Hollar od roku 1965, byl Komárek vystavován i v zahraničí, například v Hamburgu nebo Heidelbergu. V rámci Sdružení se pak v roce 1966 uskutečnila samostatná výstava v galerii Hollar v Praze.⁹⁹

Vladimír Komárek zemřel 24. srpna v roce 2002 ve věku sedmdesátitřít let.

Komárek byl velmi společenskou, vřelou a přátelskou osobností. Dokazují to nespočetné příspěvky a články jeho přátel a obdivovatelů. V letech 1973 až 1981 vycházel občasník *OKNO*, který vydával Vladimír Mikule, Karel Samšínák a Jaroslav Vítáček. Ten obsahoval články o Komárkovi od jeho přátel a soupisy jeho příležitostné grafiky. Vyšlo třináct čísel a sám Vladimír Mikule tvrdí, že vzhledem k tomu, že časopis byl vydáván za normalizace se jim povedl malý zázrak.¹⁰⁰ Komárkova tvorba totiž nebyla dobovou ideologií dobře přijímána, a to zejména po roce 1970. Často mu bylo vytýkáno,

⁹² Hlušíčka 1995, str.17

⁹³ David 1967, str. 32

⁹⁴ Mikule, <https://sspe.cz/images/ExLibris/autori.php?ID=63> (poslední návštěva 10.5. 2023)

⁹⁵ David 1967, str.32

⁹⁶ Kačer 1964

⁹⁷ David 1967, str. 10

⁹⁸ Tamtéž, str.9, 10

⁹⁹ Tamtéž, str. 32

¹⁰⁰ Langhamer 2008, str.22, Vladimír Mikule v příspěvku vzpomíná na Vladimíra Komárka.

že symbolika na jeho dílech odkazuje k protiideologickým myšlenkám.¹⁰¹ K jubilejnímu číslu z roku 1978, k počtě Komárkových padesátin, požádal Mikule o příspěvek Jaroslava Seiferta.¹⁰² Seifert požadavku vyhověl a jubilejní číslo tak obsahovalo báseň *U malíře Vladimíra Komárka*.¹⁰³ V rámci tohoto čísla byly uveřejněny i příspěvky od dalších významných osobností, jako byl Ludvík Kundera či dopis z USA od Jiřího Voskovce. Číslo bylo publikováno i přesto, že většina příspěvovatelů, jako Jaroslav Seifert, Ludvík Kundera, Josef Kemr nebo i samotný spoluautor Jaroslav Vitáček byli v Chartě 77. Povolení totiž probíhalo přes odbor kultury ONV v Semilech, kde neměli takový přehled o jejich signatářích.¹⁰⁴

Díky přátelské a zábavné povaze¹⁰⁵ si Komárek udržoval vřelé vztahy s lidmi různých společenských okruhů. Přátelství ho pojilo s literáty jako byli již zmínění Ludvík Kundera nebo Jaroslav Seifert, dále například Pavel Kovařík nebo Jindřich Hilčr. V uměleckých kruzích se přátelil s osobnostmi jako byli Josef Jíra, Jaroslav Klápště, herci Jan Kanyza, Jan Kačer, Josef Somr, Jiří Suchý, Marek Eben nebo historiky umění František Dvořák či Jiří Hlušíčka a mnoho dalších.¹⁰⁶

Přátelství spojovalo Vladimíra Komárka i se sochařem Olbramem Zoubkem. Ti, ač chodili na UMPRUM ve stejnou dobu,¹⁰⁷ se více začali stýkat až v 70. letech v době, kdy už oba byly na vrcholu své umělecké kariéry. Společně si zahajovali výstavy a vzájemně si vyměňovali svá díla. U svého domu v Nedvězí měl Komárek sousoší právě od Zoubka. Díky Komárkovi se ale také uskutečnila poslední výstava Zoubkovy manželky Evy Kmentové, konaná v Semilech, v roce 1979.¹⁰⁸ O Komárkově umění Zoubek mluví takto: „*Oba jsme se snažili dotýkat se krásy. To je v současném „vysokém“ umění téměř zakázané. A oba jsme při práci mysleli na lidi. Na lidi s touhami, nadějemi, trápeními, skutky, dušemi a srdci.*“¹⁰⁹

¹⁰¹ Komárek 1993, str.79, Bylo tomu tak například na grafice se znázorněním mariánského srdce a sedmi mečí, které, údajně odkazující k jedenácti obětem při osvobození Liberce sovětskými vojsky, nevyhovovalo řediteli liberecké galerie.

¹⁰² Langhamer 2008, str.22

¹⁰³ Seifert 1978, str.1–3

¹⁰⁴ Langhamer 2008, str.22

¹⁰⁵ Komárek byl častokrát hostem zábavných pořadů, několikrát se objevil v rozhlasovém pořadu Tobogan nebo v roce 2001 v pořadu Na plovárně s Markem Ebenem.

¹⁰⁶ Mikule, <https://www.sspe.cz/images/ExLibris/autori.php?ID=63> (poslední návštěva 10.5. 2023)

¹⁰⁷ Olbram Zoubek studoval v ateliéru profesora Josefa Wagnera v letech 1945–1952

¹⁰⁸ Eva Kmentová zemřela v roce 1980

¹⁰⁹ Komárek 2004, str. 74, 75, příspěvek Olbrama Zoubka o Vladimíru Komárkovi.

2.2. Styl Vladimíra Komárka a náměty v jeho tvorbě

V odborné literatuře se setkáme s několika pokusy o definování či zařazení Komárkovy tvorby do kontextu českého i evropského umění. Většina pak upozorňuje na to, že označení jeho výtvarné tvorby je problematické. Obecně by se ale dala Komárkova tvorba zařadit do oblasti imaginativního umění. Jiří David pak specifikuje Komárkovu tvorbu jako tzv. výtvarnou poezii.¹¹⁰ S tímto označením souhlasí i Jiří Hlušíčka vzhledem k osobitému evokativnímu výtvarnému projevu a k poselství obsaženému v jeho dílech.¹¹¹

Komárkova raná tvorba byla Arsenem Pohribným a historičkou umění Naděždou Melnikovou–Papouškovou zařazena mezi tendence naivního umění, které v 60. letech označovalo nejen výtvarné tendence, které se snažily, navrátit k „*jádru lidskosti, citlivosti, k vesmírnému principu lásky*.“¹¹² Jeho předstupně můžeme najít již na počátku 20. století v poetických sklonech hnutí Devětsil anebo v primitivním umění.¹¹³ Arsena Pohribného znal Komárek ze svých studií na UMPRUM a Komárkova tvorba se objevila v jeho publikaci *Naivní umění v Československu* z roku 1967.¹¹⁴ O tři roky dříve, roku 1964, byl Komárek zařazen kurátorem Jaroslavem Kačerem i na výstavu *Básníci Naivní imaginace*.¹¹⁵

Slavomil Vencl tvrdí, že Komárkův výtvarný styl byl natolik vyhraněný, že jakékoliv jeho definování by bylo spíše na škodu a, že vzhledem k tomu, že po studiu na UMPRUM Komárek odešel zpět na venkov do Nedvězí, kde zůstal až do své smrti roku 2002, byl takřka neovlivněn dobovými tendencemi, které panovaly v uměleckých centrech, jejichž dopady na venkov tolik nedosáhly.¹¹⁶ Přesto je však jeho umění, jak upozorňuje Josef Sůva, důkazem toho, že kvalitní výtvarná tvorba se může nacházet i mimo velká města jakožto kulturní centra.¹¹⁷

Dalším důvodem Komárkovy stylové vyhraněnosti je jistě i to, že sám o sobě tvrdil, že již v patnácti letech byl rozhodnut o tom, jak bude malovat. Studium na uměleckých školách mu tak mělo jen dopomoci ke zlepšení výtvarné techniky.¹¹⁸ Jeho jasná představa

¹¹⁰ David 2003, str.16

¹¹¹ Hlušíčka 1995, str. 8

¹¹² David 2003, str. 16

¹¹³ Tamtéž, str.16

¹¹⁴ Pohribný 1967, str.49, 50

¹¹⁵ Kačer 1964

¹¹⁶ Vencl 1996

¹¹⁷ Sůva 1972

¹¹⁸ Boněk 2011, str. 26

o tom, jak má jeho umění vypadat, tak zamezila výraznému vlivu dobových tendencí na jeho tvorbu. Jeho hodnoty a názory zůstaly stejné, v podstatě po celou dobu jeho uměleckého života. Sám říkal, že má pocit, jako by celý život maloval jeden obraz, „*obraz o lidské slabosti, o touze po harmonii*“.¹¹⁹

Jan Rous upozorňuje na to, že Komárek byl, ať už odborníky nebo veřejností obecně, postaven jako solitér na okraj uměleckého dění. Mezi veřejnost se tak rozšířila představa, že Komárkův osobitý projev stál mimo kontext českého umění nebo konkrétní generace umělců. Podle Rouse však každý umělec z určité generace má svůj sobě vlastní, osobitý výtvarný projev, ale to však neznamená, že by na sebe navzájem nenavazovali, protože „*generaci neurčují shodné výsledky, ale shodné otázky*“.¹²⁰ Do generace, kam dle něj patří i Komárek, je jím přiřazena Eva Kmentová, Jiří Balcar, Adriena Šimotová, Olbram Zoubek, Josef Jíra, který s Komárkem studoval na Odborné sklářské škole a později i na AVU, nebo Jiří John. To, co dle Rouse tuto generaci spojuje, je „*obrat k obnažené existenci [...] a hlavně pak odmítnutí její zmytizované velikosti*“.¹²¹ Dle Jiřího Davida pak lze také najít podobnosti Komárkovy barevnosti se spirituálními tendencemi rozptýlené barevnosti Václava Boštíka, který také patřil do generace umělců druhé poloviny 20. století nebo se „*spirituálně abstraktní linií*“ Jaroslava Šerých ze stejné generace.¹²²

Podle Jana Rouse má Komárkova tvorba nejbližší právě k metafyzickým tendencím Jana Zrzavého nebo i k tvorbě Josefa Šímy či Bohuslava Reynka, kteří také tvořili ve svém osobitém duchu a zdánlivě mimo umělecké dění.¹²³ Mimo umělce již zmíněné nese jeho raná tvorba prvky inspirace v dílech od Františka Tichého, Antonína Procházky, Henriho Rousseaua nebo Marca Chagalla.¹²⁴ Roku 1964 byla jeho díla součástí výstavy *Básníci naivní imaginace*, sám se ale za takového básníka nepovažoval.¹²⁵

František Dvořák definuje Komárkův výtvarný styl jako transcendentální realismus. To dle něj znamená, že Komárkovo dílo sice představuje skutečné předměty, ale „*přece to není skutečnost co na nás hledí z jeho díla*“.¹²⁶

¹¹⁹ Komárek 2000, str. 99

¹²⁰ Rous 1981, str. 4

¹²¹ Tamtéž, str. 4

¹²² David 2003, str. 14

¹²³ Rous 1981, str. 6

¹²⁴ Baleka 1968, str. 5

¹²⁵ Boněk 2011, str. 33

¹²⁶ Dvořák 1978, str. 10

Nejčastějšími motivy v Komárkově tvorbě jsou každodenní, všední předměty. Ty zobrazoval ať už v grafice či malbě v podobě zátiší. Komárkovými leitmotivy se například staly židle, stoly, skříně, zrcadla, dveře, vázy, květiny nebo čepice. Dle Naděždy Melnikové–Papouškové Komárek *“proměňuje hmotu všednosti v lehkou poezii plnou soucitu a řekla bych i slz nad pomíjejícími věci, které běžný člověk bere každodenně bez povšimnutí do rukou.”*¹²⁷ Zároveň nás Komárek zobrazením těchto obyčejných předmětů *„nechává propadat do dnů našeho dětství, kdy se pojem domova neskládal rozumově ze studených abstrakt, ale kdy jsme jej teple a neustále cítili všemi smysly.”*¹²⁸

Sám Komárek o všedních námětech ve svých dílech říká, že: *„snad se to může zdát, že je to málo jako inspirace pro životní dílo. Je v tom jistě i kus slabosti a strach. Hledání jistoty, která není. Proto malují stoly a dveře a okna. Domov, který už je jaksi v mlze. Židle, na kterých seděli táta s mámou a které už nejsou. Nedá se s tím nic dělat. Kde prožijeme dětství, tam jsme doma.”*¹²⁹

V těchto dílech se nevyskytují figurální motivy, člověk v nich však hraje důležitou, ne-li hlavní roli. Zobrazené předměty se totiž stávají svědky každodenního lidského života.¹³⁰ Jednou je to opuštěná lavička ve stínu cypřišů, kterou snad právě opustil její pravidelný návštěvník. Podruhé jsou to prázdné židle u stolu s rozečtenými knihami, jejichž řádky stále čekají na své čtenáře. Z děl tak vždy vyzařuje lidská přítomnost a z předmětů se tak stávají prostředníci, kteří divákům vyprávějí lidský příběh.¹³¹ V díle jako by se zastavil čas na tento pouhý okamžik. Jan Baleka pak upozorňuje na to, že zátiší se stalo hlavním motivem Komárkovy tvorby právě kvůli tomuto bezčasí, klidu, rovnováze a intimitě. Dle Baleky tak také Komárkovo zátiší předává důležitou myšlenku, že ač život není věčný, věci, které po nás zůstanou, do kterých jsme se nějakým způsobem otiskly, přetrvávají a mohou promlouvat dodnes.¹³²

Komárek využívá i figurálních motivů. Figury jsou pak zpravidla stylizované, a to včetně obličejů, který jako by neměl žádnou tvář, žádný výraz, žádnou konkrétní podobu. Dle Vencla tak *„vyvolávají v divákovi z hloubi jeho podvědomí pohledy milovaných osob.”*¹³³ Komárek čerpá i z biblických námětů, a to jak v grafice, tak v malbě. V roce

¹²⁷ Melniková–Papoušková, 1968

¹²⁸ Vencel 1996

¹²⁹ Komárek, Boněk 2011, str.21

¹³⁰ Dolejš 1986

¹³¹ Tamtéž

¹³² Baleka 1968, str.7-10

¹³³ Vencel 1996

2001 byl požádán, aby vytvořil pro kostel sv. Petra a Pavla v Konecchlumí cyklus Křížové cesty. Tomuto tématu, jak sám říká, se v podstatě věnoval celý život. V průběhu jeho umělecké kariéry totiž vytvořil několik grafických souborů věnujících se právě křížové cestě.¹³⁴

V tvorbě Vladimíra Komárka můžeme najít i krajinomalbu a zobrazení krajiny v grafice, a to zejména v 50. a 60. letech.¹³⁵ Tento námět v jeho díle sdílí stejné tendence jako zátiší. Krajina většinou neodkazuje na konkrétní místa, je zobrazena tak, aby do ní každý mohl vložit kus vlastních vzpomínek na místa sobě blízká.¹³⁶ Někdy se Komárek věnoval i místům, jemu dobře známým, jako pohledům na pojizerskou krajinu a přilehlé vesnice, Pražský hrad, pražské mosty či petřínskou rozhlednu. Často také můžeme najít motivy schodů, arkád, plotů, výklenků a podobně.

Vzhledem k tomu, že se Komárek často pohyboval v divadelních kruzích a sám měl k divadlu veliký obdiv, tak i náměty z tohoto prostředí se dostaly do jeho tvorby. Nejčastěji využívá motivu poodhrnuté opony, která pouze poodkrývá tajemství ukrývající se na jevišti. Někdy to bývá židle, někdy květina či figura.

Komárek se nesnažil zachytit realitu, pracuje s náznaky a na divákovi pak nechává, aby si domyslel jejich význam. A někdy je k tomu i sám ponouká: „... *na řadě výstav jsem u dveří dal cedulku s prosbou, aby si diváci dodali k mým obrazům název sami. Myslím si totiž, že dobrý obraz vyvolává představy, které mohou být u každého jiné, a proč diváka zavádět někam, kam nemusí, a třeba ani nechce?*“¹³⁷

Komárkova díla jsou po formální stránce veskrze jednoduchá, využívá středovou kompozici, sám říká, že si dává pozor, aby na každé straně bylo stejně prostoru.¹³⁸ Jeho díla jsou plošná, zřídka kdy můžeme najít snahu o zobrazení perspektivy. Pracuje v prvním plánu, do jehož středu zasazuje hlavní motiv díla. Předměty i lidé jsou často zobrazeny bez stínů a dodávají tak dílům snový ráz.

Zdánlivá jednoduchost panuje i v barevnosti jeho maleb. Využívá nejčastěji bílou v kombinaci s odstíny růžové, šedé nebo modré. V grafice se pak zejména omezuje na černou a bílou a díky využití techniky suché jehly se pak dostává do děl i barva šedivá. O svých obrazech a barevnosti mluví takto: „*Já nemaluji klid, ale touhu po klidu. Touhu po smíření. Nemám rád jasnou konturu ani barvu, lidská tragédie je bílá. V umění musí*

¹³⁴ Boněk 2011, str. 45

¹³⁵ Langhamer 1983

¹³⁶ Vencl 1996

¹³⁷ Boněk 2011, str.27

¹³⁸ Tamtéž, str.46, Z přepisu rozhovoru s Vladimírem Komárkem v roce 2001.

*být míra. Žádné rvání duší na cucky. Moc barev v jednom obraze by utloukalo jedna druhou. Jako když křičí ve škole najednou všichni žáci, a neslyšíte potom žádného. A tak nakonec méně barev na obraze působí vlastně barevněji.*¹³⁹

Komárkova výtvarná díla jsou zdánlivě jednoduchá, přesto skrývají hluboký význam, který však právě díky této jednoduchosti je pro toho, kdo to dovolí, snadno srozumitelný. Motivy, které Komárek využívá, nikdy člověku nezevšední, snad i proto, že jsou všední ze své podstaty. Důležitost a významovost Komárkovy tvorby výstižně definoval Jiří Dolejš, který říká, že: „*Komárkova tvorba (je) katartickou lázní, v níž se diváci navracejí do doby, v níž jejich vnímavost a citlivost byla ještě neokoralá, a vracejí se z ní připraveni k svěžejšímu vnímání poetické stránky skutečnosti i citlivějšímu chápání mezilidských vztahů.*“¹⁴⁰

¹³⁹ Komárek, Trnková 1981

¹⁴⁰ Dolejš 1986

2.3. Komárkova grafická tvorba

2.3.1. Volná grafika

Grafika Vladimíra Komárka zastává v jeho díle významnou úlohu. Vytvořil velké množství volné grafiky i grafiky příležitostné. První grafické pokusy si Komárek vyzkoušel při praxích ve sklárně v Lednických Rovnicích. Zde také přišlo na svět jeho první exlibris.¹⁴¹ Způsob a principy jeho malby se opakují i v grafické tvorbě, a to i v důsledku jeho zvolení zejména techniky suché jehly. Ta, jakožto technika z hloubky, mu totiž dovoľovala jemnými liniemi modelovat tvar objektu i prostoru stejným způsobem jako štětec při malbě. Oproti dřevorytům, kde se projevují výrazné světelné kontrasty, se do suché jehly přirozeně dostává i barva šedá, která dopomáhá snové, mlhavé atmosféře patrné i z jeho maleb. Dřevoryty najdeme hlavně v jeho rané tvorbě, často doplněné o barevný podtisk, ten ale nikdy nesloužil jako „výrazový tvůrčí prostředek“.¹⁴² O grafice ve srovnání se svojí malbou se Komárek vyjádřil takto: „*Moje grafika se mi zdá být expresivnější. Jako by měla víc děje. Je ilustrativnější.*“¹⁴³ Pro Komárka byl vždy nejdůležitější motiv, druhotné pak jestli motiv převede na plátno nebo do grafiky anebo stejný motiv vytvoří oběma způsoby.¹⁴⁴

Od 60. let, kdy se obrací zejména k technice suché jehly, se Komárkova tvorba přiklání čím dál více k lyričnosti a expresivitě. Jeden z prvních grafických listů *Lesní roh* v technice suché jehly ale vytvořil už v roce 1954.¹⁴⁵ V roce 1959 vyryl Komárek dva barevné linoryty s květinovými motivy, jeden s motivem muškátu a druhý s motivem tlustice. Rostliny či květiny jsou významným motivem v Komárkově grafické i malířské tvorbě. Jak sám tvrdí, mezi jeho oblíbené květiny patřila lilie, vyvolávající v něm pocit slavnosti a výjimečnosti, mořská cibule či tlustice, které ho zaujaly svými jednoduchými tvary.¹⁴⁶ V roce 1960 vytvořil barevný dřevorez *Zátiší s tlusticí*, v roce 1964 pak suchou jehlu s názvem *Mořská cibule*. Většinou jsou však Komárkovy květiny neurčité, nelze je identifikovat a zdánlivě připomínají například tulipány nebo konvalinky. Často jsou pak zasazeny do vázy či květináče a obklopují po stranách ústřední motiv díla jako je tomu například na grafice *Čtyři květináče* z roku 1989.¹⁴⁷

¹⁴¹ Komárek 1993, str. 51

¹⁴² Mikule, <https://sspe.cz/images/ExLibris/autori.php?ID=63> (poslední návštěva 10.5. 2023)

¹⁴³ Komárek, Trnková 1981

¹⁴⁴ Tamtéž

¹⁴⁵ Hlušíčka 1995 str. 15

¹⁴⁶ Langhamer 1983

¹⁴⁷ Tamtéž

Vůbec nejčastějším předmětem nacházejícím se v Komárkově grafice je nábytek, často se sekáme se zobrazením stolu a židlí. Grafik, ale i obrazů s nimi vytvořil nespočet. Stoly jsou zobrazeny s židlemi i bez, prostřené, s vázami, se skleničkami, s knihami, s květinami, s rámečky nebo s ptáky. Židle, stejně jako stoly, Komárek zobrazoval stabilní, pevné. „Židle je pro mne symbol domova... Tady budou na věky stát a nikdo je neodnese. A přitom jsou snové. Jsou to židle mého dětství, židle, které už nejsou a nikdy nebudou.“¹⁴⁸ Dalším významným kusem nábytku opakujícím se v Komárkově grafice je skříň, nesoucí stejnou symboliku jako stůl nebo židle. Suchá jehla *Skříň a srdce* vytvořená roku 1976 byla inspirací pro báseň Karla Sýse *Srdce ve skříni*. V suché jehle Šaty na skříni z roku 1974 Komárek využívá myšlenky, že: „šaty jsou obrysem člověka.“¹⁴⁹

Dalším výrazným motivem v Komárkově grafické, ale i malířské tvorbě jsou okna a dveře. Ty, opět, reflektují umělcův vztah k domovu a vzpomínky na dětství. „Okno – to je pohled z domova... Dveřmi vcházeli táta a máma.“¹⁵⁰ Dveře jsou pak zobrazeny velmi často pootevřené, nechávající na divákovi možnost volby, zda se jedná o symboliku odcházení, tedy loučení nebo symbol příchodu, vítání. Pootevřené dveře můžeme najít na grafickém listu vytvořeném technikou linorytu z roku 1959 nesoucí název *Pogrom*.¹⁵¹

V Komárkových grafických listech se nacházejí i figurální motivy. Listy s figurálními motivy nazývá Ludvík Kundera „figurální zátiší.“¹⁵² Myslí tím akty, které jsou zasazeny mezi již zmíněné předměty jako květiny či nábytek. Jsou vyobrazeny nehybné, statické, stejně jako předměty je obklopující. Figury nejsou výrazně konturované, často je pouze jen naznačen jejich tvar. Na jejich tvářích se zpravidla nachází jen oči, působí tak bez emocí a zároveň, stejně jako květiny, je nelze blíže identifikovat, jsou nekonkrétní. Je tomu tak například na grafice *Čtyři květináče* z roku 1989 nebo *Návštěva* z roku 1986.

Výrazným leitmotivem v Komárkově grafice jsou ptáci, kteří se v jeho tvorbě vyskytují zejména od 60. let.¹⁵³ Ty často doprovázejí akty, zpravidla ženské, kdy vyplňují pozadí. Můžeme je ale najít i jako ústřední motiv, společně s postavou. Je tomu tak na grafice *Muž a pták* z roku 1982. Stejně jako u květin, ani u ptáků se Komárek nesnaží o jejich rozlišení, někdy ale můžeme najít zobrazení hus nebo havranů.¹⁵⁴

¹⁴⁸ Langhamer 1983, Z příspěvku Vladimíra Komárka do katalogu výstavy.

¹⁴⁹ Tamtéž

¹⁵⁰ Tamtéž

¹⁵¹ Tamtéž

¹⁵² Kundera 1978, str. 47

¹⁵³ Langhamer 1983

¹⁵⁴ Kundera 1987, str. 48, 49

Dalším výrazným motivem v grafických listech, který můžeme sledovat v Komárkově tvorbě zejména pak od 70. let je opona. Tu najdeme například v grafických listech *Židle na jevišti* z roku 1973 nebo *Jeviště* z téhož roku a potvrzují tak Komárkovu lásku k divadlu a k jejímu prostředí.¹⁵⁵

Komárek vytvořil několik grafických souborů. Jejich soupis sestavil Jaroslav Štorek a nachází se v něm 20 souborů.¹⁵⁶ Prvním z nich je soubor *Ecce Homo* z roku 1974 obsahující deset listů v technice akvatinty. Výrazným souborem je cyklus *Křížové cesty*. Komárek vytvořil tři varianty, a to poprvé v roce 1974, poté v roce 1991 a nakonec v roce 2001. Poslední varianta z roku 2001 sloužila nejspíše jako předloha pro Komárkův monumentální cyklus pro kostel sv. Petra a Pavla v Konecchlumí, vzhledem ke zřejmým podobnostem těchto dvou děl. Zajímavým souborem je *Devatero řemesel a desátá bída* z roku 1984 obsahující deset suchých jehel. Ty byly později využity i jako exlibris. To stejné platí i pro soubor *Paříž* z roku 1987. Z biblických námětů vytvořil Komárek i *Dvanáct příběhu Nového zákona* a *Dvanáct příběhů Starého zákona*, oba z roku 1999. V souboru *Ecclesiastes* z roku 1975 zpracovává deset vybraných veršů z knihy Kazatel. Motivy jsou pak zasazeny do arkádových ochozů. Křesťanským nebo židovským námětům se Komárek věnoval i ve volných grafických listech. Jako například suché jehly *Sedmiramenný svícen* z roku 1965 nebo *Pieta* z roku 1970.¹⁵⁷

Komárek při tvorbě dřevorytů a suché jehly využívá různých rydel, jako například stužkové rydlo, jehož použitím modeluje objem či vyplňuje prázdné prostory nebo pozadí. Někdy se v grafických listech nacházejí přesné pravoúhlé linie, jindy využívá vzájemně se prolínajícího šrafování. Na rydlo při tvorbě linií není vyvíjen vždy stejný tlak, a to se pak projevuje při výsledném tisku, kdy na některých místech přilne barva více, na některých méně a vytvářejí se tak různé skvrny, které přidávají dílům vzhled opotřebení a zároveň i pocit snovosti.¹⁵⁸

¹⁵⁵ Langhamer 1983

¹⁵⁶ Štorek, <http://storekhlincko.cz> (poslední návštěva 15.5. 2023), Soupis grafických souborů Vladimíra Komárka nebyl vydán, je však dostupný online na internetových stránkách Jaroslava Štoroka.

¹⁵⁷ Hlušíčka 1995, str. 19

¹⁵⁸ Kundera 1987, str. 37, 38

2.3.2. Knižní ilustrace

Vladimír Komárek byl velmi činný i v oboru knižní ilustrace. Ilustroval knihy celými cykly, menšími doplňky nebo navrhoval obálky. Ilustroval knihy básnické i prozaické, české, ruské nebo francouzské. Zakázky získával v pražských a regionálních nakladatelstvích, zejména pak severočeských a východočeských. Z pražských nakladatelství nejčastěji spolupracoval s nakladatelstvím Československý spisovatel. Výtvarný doprovod poskytl i pro několik knih Lyra Pragensis. Dle soupisu Jaroslava Štorka Komárek vytvořil 153 knižních grafických doprovodů.¹⁵⁹ První kniha ilustrovaná Komárkem pochází z roku 1959 *Dřevěné zvonice na Semilsku* Lukáše Ladislava vydanou Domem Osvěty v Semilech.

Za ilustraci ke knize *Zlaté listí*, která představila sesbírané pohádky a pověsti děčínského kraje Danou Dvořákovou získal v roce 1977 ocenění Nejkrásnější kniha roku.¹⁶⁰

Mezi další významné a oceňované knižní ilustrace patří i jeho grafický doprovod ke knihám Jaroslava Seiferta. Výtvarný doprovod vytvořil ke dvěma jeho knihám, v roce 1981 ke knize *Deštník z Picadelly* a v roce 1990 ke knize *Čas plný písní*.

Ovšem Komárek ilustroval i několik Seifertových knih, které řadíme mezi bibliofilie. Můžeme jmenovat například *Morový sloup* z roku 1978, knihu *Kytička fialek* z roku 1979 nebo *Býti básníkem* z roku 1980. Vytvořil i výtvarný doprovod k básni *U malíře Vladimíra Komárka*, kterou napsal Seifert jako poctu k umělcovým padesátinám v roce 1978.

Soupis bibliofilií a jiných tisků ilustrované Komárkem sepsal Jaroslav Štorek, který takto zařadil 85 tisků.¹⁶¹ Bibliofilie vydávali zejména soukromníci, jejichž jména ve většině případů najdeme i v soupisu exlibris. Jsou to například Vilém Šmidt, Vladimír Mikule, Karel Samšínák, Naděžda Melniková-Papoušková, Emil Gebauer nebo Vladimír Bujárek. Pravděpodobně jich ale Komárek vytvořil daleko více. První sepsaný doprovod k bibliofilii je ke knize *O sochách, lásce na první pohled a ráji mého srdce* od Naděždy Melnikové-Papouškové z roku 1959.

¹⁵⁹Štorek, <http://storekhlincko.cz> (poslední návštěva 15.5. 2023), Soupis knižních ilustrací, sepsaný Vladimírem Mikulem, se nachází po částech v časopisu *OKNO*, pouze však do roku 1981. Doplněný a upravený soupis se nalézá na internetových stránkách Jaroslava Štorka.

¹⁶⁰Boněk 2011, str. 39

¹⁶¹Štorek, <http://storekhlincko.cz> (poslední návštěva 15.5. 2023), Soupis bibliofilií a jiných tisků se opět nachází online na autorových internetových stránkách.

Komárek také rád vzpomínal na jeho výtvarný doprovod ke knize Petra Bezruče *Slezské písně*, která byla vydána v roce 1999. Mezi další významné knižní ilustrace patří i výtvarný doprovod k básni *Máj* od Karla Hynka Máchy. Ten, dle svých slov, Komárek ilustroval třikrát.¹⁶² První pochází z roku 1981.

Vladimír Komárek měl zálibu v ruské kultuře. Jiří David se domnívá, že tuto zálibu mu mohla předat již Naděžda Melniková-Papoušková, která odtud pocházela a která se ruskou kulturou po celý život zabývala.¹⁶³ Komárek měl v oblibě pravoslavné chorály, ruský balet i ruskou literaturu, přičemž za svého oblíbeného autora považoval Fjodora Michajloviče Dostojevského.¹⁶⁴ I to mohlo být důvodem tvorby ilustrací ke knihám ruských autorů. Byly to ilustrace pro Lidové nakladatelství v Praze například ke knize Sergeje Jesenina *Slaměný měsíc* z roku 1981 nebo ke knize *Ve znamení můz* od Alexeje Sergejeviče Puškina z roku 1989.

I v knižní ilustraci se setkáme s námětem Křížové cesty. Tu vytvořil ke knize *Následování Krista* od Svatoslava Gosmana roku 1992.¹⁶⁵

Při tvorbě knižních ilustrací využíval Komárek stejných grafických technik jako při tvorbě volné nebo příležitostné grafiky, to znamená zejména dřevorytu a techniky suché jehly. Výjimečně se můžeme setkat i s kresbami, především pérovkami. Komárek se při tvorbě ilustrací snažil svým výtvarným doprovodem jednak divákovi pomoci pochopit význam literárního textu a zároveň dopomoci danému textu emocionálně zapůsobit na čtenáře. Komárek se tak věnoval literárním metaforám, které se pak snažil přenést do metafor výtvarných.¹⁶⁶

Komárek tvrdí, že knižní ilustrace tvořil převážně zadarmo, a to mu umožňovalo svobodné výtvarné vyjadřování, aniž by byl ovlivňován objednavatelem, ale vždy se snažil, aby ilustrace v celé knize byly jednotné a zároveň aby zvyšovaly uměleckou kvalitu knihy jako celku.¹⁶⁷

¹⁶² Boněk 2011, str.38, První ilustroval v roce 1981.

¹⁶³ David 1967, str.8

¹⁶⁴ Boněk 2011, str. 50

¹⁶⁵ Hlušíčka 1995, str. 21

¹⁶⁶ Tamtéž, str. 21

¹⁶⁷ Boněk 2011, str.37, 38

2.3.3. Novoročenky a jiná příležitostná grafika

Vladimír Komárek se v letech 1959-2002 stal autorem okolo 750 novoročenek. V soupisu sestaveném Jaroslavem Štorkem se jich nachází 767,¹⁶⁸ jejich počet ale může být daleko vyšší. Novoročenky Komárek využíval většinou techniku dřevorytu a suché jehly, případně litografie. Občas se můžeme setkat s barevným podtiskem.

Vedle novoročenek tvořil Vladimír Komárek i jinou příležitostnou grafiku, jako pozvánky, svatební oznámení, blahopřání, oznámení o úmrtí nebo in memoriam či oznámení o narození. Jaroslav Štorek sepsal soupis svatebních oznámení, který obsahuje 26 oznámení a 2 poděkování za blahopřání k sňatku.¹⁶⁹

Tvorba novoročenek byla, podobně jako exlibris, široce rozšířený fenomén, kterému se ve 20. století věnovali přední výtvarní umělci.¹⁷⁰

Zájemci o novoročenku od Vladimíra Komárka byli z řad českých sběratelů, ale i nesběratelů a zejména pak z jeho přátel.¹⁷¹ V soupisu můžeme najít několik PF vytvořených pro již zmíněnou Naděždu Melnikovou–Papouškovou, na kterých se zpravidla nachází motiv kočky. Na PF pro přítele, sběratele a entomologa Karla Samšiňáka se zase nejčastěji nachází motivy hmyzu. Motivy na novoročenkách tudíž podléhaly, stejně jako exlibris, zálibám, profesím či osobnosti objednavatele. Můžeme ale najít i novoročenky s motivy, které se příliš neliší od Komárkovy jiné grafické tvorby. Jsou na nich zobrazeny židle, stoly, skříně, okna, dveře, květiny, ptáci, stromy a podobně. Komárek udělal několik novoročenek i sám pro sebe. Použil motivy lebky, stolů, židlí, dopisu, kříže, andělů, opony, ptáků, váz, houslí, kopců se stromy, loďky nebo plachetnice.

Komárkovými objednateli v tomto směru byly i různé podniky a instituce. Z roku 1966 pochází PF pro ČFVU (Český fond výtvarných umělců) s motivem svícnu na stole, z let 1969 a 1970 pak pro OÚNZ (Okresní ústav národního zdraví) s motivem injekční stříkačky a posléze sanitky. Několik novoročenek vytvořil i pro Lidovou školu umění v Semilech s hudebními motivy. Na PF Společnosti Franze Kafky z roku 1997 se nachází Svatovítský chrám. V roce 1994 získal Vladimír Komárek státní zakázky na PF pro prezidentskou kancelář s námětem Zvěstování a ve stejném roce pro Ministerstvo kultury s námětem Vjezdu do Jeruzaléma.

¹⁶⁸ Štorek 2003

¹⁶⁹ Štorek, <http://storekhlinisko.cz> (poslední návštěva 15.5. 2023), Soupisy nebyly vydány, nacházejí se na webových stránkách Jaroslava Štorca.

¹⁷⁰ Vencl 2012, str. 10

¹⁷¹ Tamtéž, str. 55

3. Exlibris Vladimíra Komárka

Vladimír Komárek vytvořil přes 650 knižních značek, jejichž soupis sestavil Jaroslav Štorek, Vladimír Mikule a Pavel Janata v roce 2003.¹⁷²

Exlibris tvořil Vladimír Komárek pro přátele, sběratele i významné osobnosti. Právě proto, že Komárek vytvářel exlibris s velkou oblibou a komukoliv kdo o něj požádal, vzniklo jich tak veliké množství. Největšími objednateli byli tři blízcí přátelé, Vladimír Mikule, Jaroslav Vitáček a Karel Samšiňák, jejichž životy, vztahy k Vladimíru Komárkovi a jejich exlibris budou představeny v této kapitole.

Na Komárkových exlibris se vyskytují podobné náměty jako ve volné a příležitostné grafice a stejně tak v tvorbě malířské. Jsou to zejména zátiší, zobrazující nejčastěji symboly domova. Často také exlibris variují jeho volné grafické listy. V některých případech se Komárek přizpůsoboval zájmovým okruhům či přáním objednavatele a vznikají tak nové originální náměty, které u Komárkovy jiné tvorby nejsou běžné. I když se na Komárkových exlibris objeví námět pro něj neobvyklý, vždy je však ovlivněn jeho vlastní typickou představivostí.

Z typografického hlediska využíval Komárek zejména jednoduché bezpatkové písmo. Označení *Ex libris* společně se jménem objednavatele se nejvíce objevuje na jeho prvotinách, později využíval pouze označení v podobě objednavatelova jména, v některých případech i s titulem, či jen iniciál. Tyto nápisy se v tiskové ploše vyskytují většinou horizontálně nebo vertikálně, aniž by zasahovaly do motivu.

Po technické stránce jsou Komárkova exlibris vytvořena převážně, stejně jako volná grafika, v technice suché jehly. Avšak v tvorbě exlibris můžeme častěji najít i využití techniky dřevorytu a linorytu.

K této tvorbě Vladimíra Komárka se výstižně vyjádřil František Dvořák, který konstatuje, že: „*V jednom svém projevu Vladimír Komárek napsal, že jeho nejlepší obrazy jsou ty, které namaloval pouze pro sebe. Při prohlídce celku díla, které věnoval nám exlibristům, zdá se nám, že těmito „nejlepšími obrazy“ jsou také všechna jeho exlibris, poněvadž na prvním místě musela se líbit jemu samému, jinak bychom je s určitostí nikdy nespatriili.*“¹⁷³

¹⁷² Štorek 2003

¹⁷³ Dvořák 1976, str.6

Vladimír Komárek vytvořil i několik exlibris sám pro sebe, tzv. ipse sibi. Nejzajímavější je první z nich [1], které je zároveň i první v soupisu exlibris. Toto exlibris si Komárek skutečně vlepoval do svých knih. Jaroslav Štorek říká, že: „*Sám jsem jej od něj získal tak, že ho z jedné své knížky odlepil a věnoval mi ho.*“¹⁷⁴ Exlibris zobrazuje paletu, jako symbol malířství a vavřín jako „*naději úspěchu, v nějž musel věřit, jinak by se umělcem nestal*“¹⁷⁵ a vzniklo v době Komárkových studií na Vysoké škole Uměleckoprůmyslové. Vzhledem k tomu, že ho využíval pro svou původní funkci a mělo ho zároveň reprezentovat, a vzhledem k výběru palety jakožto symbolu malířství se dá usoudit, že se již v té době cítil být malířem.

Ostatní exlibris ipse sibi sloužili k prezentaci na soutěžích, jako například Trienále exlibris v Chrudimi, nebo jako součást souborů zejména v rámci SSPE, jako je tomu například u exlibris *Hradčany* z roku 1978 [2], které bylo součástí sjezdové mapy spolku.¹⁷⁶

Kromě grafických exlibris Vladimír Komárek vytvořil několik exlibris unikátních, a jak tvrdí Jaroslav Štorek, Komárek je ochotně a rád zájemcům do knih kreslil.¹⁷⁷ Není tak v lidských silách zdokumentovat veškerá tato unikátní exlibris a není tak ani znám jejich přesný počet. Část unikátních exlibris, a to zejména pro Jaroslava Šulce a jeho rodinu, byla převedena do tiskařských technik a rozmnožena.

Jaroslav Šulc se narodil v roce 1903 a zemřel roku 1977. Byl učitelem, básníkem a spisovatelem.¹⁷⁸ V roce 1982 vydal soubor reprodukcí svých unikátních exlibris od Vladimíra Komárka.[3] Šulcova unikátní exlibris se nacházejí i v soupisu exlibris Vladimíra Komárka z roku 2003. Ostatní doposud dohledaná jsou pak naskenovaná samostatně na internetových stránkách Jaroslava Štorka.¹⁷⁹

Pro unikátní exlibris Komárek využíval zejména pérovku. Při kresbě opakuje stejné postupy jako při tvorbě grafiky. Předměty jsou vykresleny jednoduchou obrysovou linkou, pro dodání objemu či vyplnění pozadí využívá šrafuru. I motivy zůstaly neměnné a často se opakující. Můžeme zde tak najít vyobrazení domů, lamp, ptáků, stromů, květin či dívčích aktů.

¹⁷⁴ Z korespondence s Jaroslavem Štorkem, březen 2023

¹⁷⁵ Dvořák 1976, str. 6

¹⁷⁶ Štorek 2003, str. 22

¹⁷⁷ Z korespondence s Jaroslavem Štorkem, březen 2023

¹⁷⁸ <https://pruvodce.pamatnik-np.cz/apu/d6481535-686b-4f8c-8cf0-3508c8a95527> (poslední návštěva 10.5. 2023)

¹⁷⁹ Štorek, www.storekhilinsko.cz (poslední návštěva 15.5. 2023)

3.1. Objednavatelé

3.1.1. Vladimír Mikule

Vladimír Mikule se narodil roku 1922 v Lomnici nad Popelkou, kterou obýval po většinu svého života. Zde se mimo jiné aktivně angažoval v lomnickém muzeu. Měl široké známosti mezi umělci, herci nebo spisovateli. S nimi pořádal různé besedy, výstavy, koncerty či autorská čtení, kterými přispíval ke kulturnímu dění v Lomnici nad Popelkou. I díky tomu byl poté prohlášen za jejího čestného občana. Jakožto člen Spolku československých bibliofilů i Spolku sběratelů a přátel exlibris od roku 1965, byl sběratelsky i publikačně činný.¹⁸⁰

Společně s Jaroslavem Vitáčkem a Karlem Samšiňákem vydávali časopis *OKNO*, věnovaný Komárkově tvorbě a osobnosti. Mezi jeho blízké přátele patřil Jaroslav Seifert. Díky tomuto vztahu se tak ve výtisku z roku 1978 objevila báseň věnovaná Komárkovi. V roce 2002 Mikule v lomnickém muzeu uspořádal výstavu, která se skládala z jeho celoživotní sbírky věnované Seifertovi. Část této sbírky Mikule muzeu věnoval, a byla tak zde vytvořena pamětní síň Jaroslava Seiferta. V lomnickém muzeu se také několikrát konala samostatná výstava Vladimíra Komárka a jeho díla jsou zastoupena i v muzejním fondu. Poslední velkou výstavou věnovanou Komárkově tvorbě, kterou organizoval Mikule, byla výstava ke Komárkovým nedožitým osmdesátinám roku 2008. Vladimír Mikule zemřel 29. září 2010.¹⁸¹

Vladimír Mikule se s Vladimírem Komárkem seznámil poprvé v roce 1960 na zájezdu napříč Polskem. V roce 1961 pak Mikule obdržel pozvánku na Komárkovu výstavu v Krkonošském muzeu v Jilemnici, organizovanou Naděždou Melnikovou-Papouškovou. První exlibris pro něj Komárek vytvořil v roce 1966 a pojí se k němu příběh: „V roce 1965 jsem vstoupil do Spolku sběratelů a přátel exlibris. Když jsem zjistil, že Vladimír zhotovil exlibris pro přítele Dr. Karla Samšiňáka, požádal jsem ho, aby udělal exlibris i pro mě. A tak v roce 1966 jsem měl své první Vladimírovo exlibris, a to v linorytu „Zátiší se svícnem“ [4].¹⁸² Exlibris je vytvořeno technikou linorytu, dominuje černá barva a vertikální ryty, které tvoří pozadí.

Druhé exlibris vytvořil Komárek Mikulemu v roce 1967, aniž by však o něj Mikule požádal. Ve svých vzpomínkách Mikule říká: „To jsem už ale věděl, že dělá grafiku i v suché jehle, a tak jsem ho chtěl poprosit, aby mě udělal exlibris i v této technice.

¹⁸⁰ Drahoňovský 2010

¹⁸¹ Drahoňovský 2010

¹⁸² Langhamer 2008, str. 20, Vladimír Mikule v příspěvku vzpomíná na Vladimíra Komárka.

Vladimír mě však předešel a začátkem roku 1967 jsem od něho dostal dopis s následujícím textem: „Draze milovaný mladíku Vladíku, v březnu bude v Hollaru výstava exlibris a jiné drobné grafiky. Protože jsem měl jen tři věci, dovolil jsem si udělat čtvrtou s Tvojm jménem. Ukázku ti posílám. Tvůj Vladík, taky mladík.“ Byl jsem potěšen a napsal mu, že to exlibris s velkou chutí beru a ať mně 50 ks přitiskne...“¹⁸³ Na tomto exlibris je zobrazen stůl, na němž je položena otevřená kniha [5].

Avšak, jak Mikule zmiňuje, Komárek původní štoček s tímto exlibris ztratil a musel proto vytvořit nový, lišící se pouze v detailech.¹⁸⁴[6] Druhá verze tak zobrazuje stejný motiv, kniha je ale doplněna o snítka, ležící na levé straně otevřené knihy. Exlibris s motivem otevřené knihy se v Komárkově tvorbě vyskytuje několikrát. Je tomu tak například u knižní značky pro Naděždu Melnikovou–Papouškovou z roku 1972. [7]

V roce 1972 vytvořil Komárek pro Mikuleho exlibris s motivem brány [8], které Jaroslav Vitáček vybral na přehlídce exlibris v roce 1973.¹⁸⁵ V roce 1974 vytvořil Komárek pro Vladimíra Mikule exlibris zobrazující pravděpodobně Konstantinův vítězný oblouk v Římě. [9] Oblouk je zobrazen pouze obrysovou linkou. Na každé straně se nachází dva stromy, pravděpodobně cypřiše, které se v Komárkově díle vyskytují velmi často. Italských námětů můžeme najít v Komárkových exlibris hned několik. V roce 1981 vytvořil soubor Itálie složený z deseti exlibris [10] určených několika objednavatelům. Tento soubor vyšel v Praze roku 1981, vydán byl V. Bujárkem v nákladu 130 kusů s předmluvou od Vladimíra Komárka.¹⁸⁶ Jedním z objednavatelů byl i Vladimír Mikule, který obdržel exlibris s námětem *Most před Florencií*. Exlibris v tomto souboru zobrazují známá místa ve čtyřech italských městech. Těmi jsou Benátky, Řím, Florencie a Ravenna. Z Benátek jsou vyobrazeny San Giorgio Maggiore, Santa Maria della Salute, Scuola grande di San Marco, Ponte Rialto, Santa Maria a neznámý most s gondolami. Z Říma pak Konstantinův oblouk, z Ravenny Sant Apollinare Nuovo a z Florencie již zmíněný most a Santa Croce. Komárek o své návštěvě Itálie napsal: „Do Itálie jsem mohl jen nakouknout a byl jsem očarován. Nejvíc mě překvapilo, když jsem viděl něco, co znám. Že tam bylo všechno, co tam mělo být, ať Michelangelo nebo Leonardo, Řím nebo Florencie, Benátky jako honosný dort [...] Ravenna se skvostnými

¹⁸³ Langhamer 2008, str. 20, Vladimír Mikule v příspěvku vzpomíná na Vladimíra Komárka.

¹⁸⁴ Tamtéž 2008, str. 20

¹⁸⁵ Dopis Jaroslava Vitáčka adresovaný Vladimíru Komárkovi dne 4. listopadu 1973, Literární archiv Památníku Národního písemnictví, Litoměřice, edice inv.č. 702, Zmíněné exlibris bylo vystaveno společně s exlibris Jiřího Demela *Pastýř*, Karla Tutscheho *Kříž*, Františka Jelínka *Znamení býka*, Jaroslava Vitáčka *Kentaur*, V. Tichého *Eiffelova věž* a J. Hlavové *Zrcadlo na stole*.

¹⁸⁶ Štorek 2003, str. 41

mozaikami. Každou chvíli jsem čekal, že se musím probudit.“¹⁸⁷ Tyto exlibris vytvořil technikou leptu do oceli, která v jeho tvorbě není zcela běžná. Dominuje zde intenzivní černá barva, která je v kontrastu s barvou bílou. K vyobrazení pozadí často používal stužková rydla. Za jejich pomoci zobrazil hladinu vody či nebe s mraky. Oproti ostatním Komárkovým exlibris, zejména v suché jehle, je tento soubor velmi dynamický a využívá výrazných světelných kontrastů. Tento soubor je příkladem toho, že exlibris často sloužilo pouze jako prostředek pro seberealizaci vlastních představ a námětově nebylo ovlivněno adresáty.

Dalším zajímavým souborem exlibris je soubor pivovarů. V tomto souboru z roku 1985 [11], vydaném Jaroslavem Šulcem v Železném Brodě v nákladu 50 kusů se nachází exlibris zobrazující české pivovary, v místech jejich adresátů, převážně tak severních a východních Čech. Mikule obdržel takovéto exlibris *Pivovar v Lomnici*. Dalšími jsou *Pivovar v Semilech* pro R. Hlavu, *Pivovar v Chrudimi* pro Františka Nového, *Pivovar v Miletíně* pro Jaroslava Šulce a *Pivovar v Lounech* pro Viléma Šmidta. Do tohoto souboru také patří exlibris *Pivovar Gambrinus* pro J. Hrubého, které je adaptací loga tohoto pivovaru a nachází se zde král Gambrinus s pivem. Tyto knižní značky byly vytvořeny technikou suché jehly.¹⁸⁸

Pro Mikuleho Komárek vytvořil i taková exlibris, která pravděpodobně nebyla ovlivněna objednavatelem, ale opakovaně se v nich objevují motivy ptáků. Jsou to exlibris *Číše se dvěma holubicemi* z roku 1973 z roku 1976 *Tři holubice*, z roku 1979 *Holubice před zástěnou*, z roku 1996 *Pták ve výklenku a dvě túje* a ze stejného roku *Pták na knize* [12]. S tímto motivem vytvořil Komárek exlibris i pro Václava Havla v roce 1990 [13]. Je otázkou, zdali to byla preference samotného Mikule či opakující se motivy ptáků vybíral Komárek. Figurální motiv od Komárka ve sbírce Vladimíra Mikule chyběl. To se změnilo s exlibris s názvem *Plačící Jarmila* v roce 1974 [14]. O rok později přibylo exlibris *Dívčí hlava I* [15], vydané částečně s exlibris pro Stanislava Staňka, Jaroslava Šulce a Jaroslava Vitáčka, *Dívčí hlava II., III. a IV.*

V exlibris pro Mikuleho se objevují i Komárkovy typické motivy. V roce 1977 obdržel Mikule exlibris s motivem okna. Můžeme se domnívat, že tento motiv souvisí s vydávaným časopisem *OKNO*, na kterém se Mikule spolupodílel. Dalšími exlibris s typickými motivy jsou *Tři hrušky*, *Divan* [16], *Zrcadlo*, *Květinový stolek*, *Otevřené okno*, *Divadelní masky a svícen* nebo *Tři stromy před domem*.

¹⁸⁷ Komárek 1981

¹⁸⁸ Štorek 2003, str. 41

3.1.2. Jaroslav Vitáček

Mezi největší objednavatele exlibris a blízké přátele Vladimíra Komárka patřil Jaroslav Vitáček. Ten se narodil roku 1924 v Lomnici nad Popelkou. Vitáček byl aktivním členem komunistické strany, stal se tajemníkem okresního výboru v Mnichově Hradišti, později v České Lípě nebo Středočeském kraji. Působil také v Liberci, kde zastával místo vedoucího I. oddělení na krajském výboru KSČ. Zaměstnán byl také v redakci Rudého práva, kde se v 50. letech stal vedoucím rubriky stranické práce. V 60. letech vystudoval Vysokou stranickou školu při Ústředním výboru Komunistické strany Sovětského svazu v Moskvě a zde získal titul RSDr. Za svoji činnost byl odměněn několika zásluhami, roku 1948 to byl Řád 25. února II. stupně, roku 1968 vyznamenání Za zásluhy o výstavbu socialismu. Ovšem v roce 1969 byl Vitáček ze strany KSČ pro své nevyhovující postoje vyřazen, a musel tak opustit veškerá svá zaměstnání.¹⁸⁹

Jaroslav Vitáček byl také sběratelem drobné grafiky, a to už od 40. let, ovšem plně se sběratelství začal věnovat až po ukončení své politické činnosti, kdy byl zaměstnán Dopravní službou jako hlídač na parkovištích. Působil i ve Spolku sběratelů a přátel exlibris a díky své aktivitě se stal jeho jednatelem. V roce 1977 Vitáček podepsal Chartu 77, kvůli níž definitivně upadl v nemilost komunistického režimu a pročež byl vyřazen z veškerého společenského dění.¹⁹⁰

Jaroslav Vitáček se s Vladimírem Komárkem seznámil v roce 1971, kdy mu v listopadu napsal první dopis s prosbou o vytvoření exlibris. O Komárkovi se dozvěděl od lomnického sběratele Vladimíra Mikule. Vitáček upřednostňoval autory i náměty z podkrkonoší a Českého ráje. V prvním dopise požádal Komárka, zdali by mu nevytvořil exlibris v technice linorytu a s námětem zátiší, ale výslednou podobu nechal na autorově fantazii. V dopise z ledna 1972 se dozvídáme, že Vitáček obdržel štoček s exlibris, s motivem židle.[17] Společně s dopisem Vitáček zaslal 700 Kčs. Dále uvádí, že: „*Hned ve středu na sběratelské schůzce poprosím jednoho tiskaře, aby mi udělal asi 200 lístků a pak bych si je dovolil Vám je poslat k podepsání, neodmítnete-li.*“¹⁹¹

Další exlibris z roku 1972 nese námět *Zátiší s mandolínou* [18]. Osobně se s Komárkem setkali na jaře téhož roku a z korespondence ze srpna vyplývá, že ho Vitáček poprosil o další exlibris, tentokrát s motivem Krakonoše: „*Rád bych se také připomenul*

¹⁸⁹ Samšínák 1990

¹⁹⁰ Tamtéž

¹⁹¹ Dopis Jaroslava Vitáčka adresovaný Vladimíru Komárkovi dne 23. ledna 1972, Literární archiv Památníku Národního písemnictví, Litoměřice, osobní fond Jaroslav Vitáček 1969–1984, edice inv.č. 702

s tím Krakonošem, jestliže jste ovšem nezapomněl. Vzpomínám si, že jste mi ho neslibil nijak nadšeně, ale přece jen bych o něj právě od Vás stál. Vidím stále tu suchou jehlu pro R. Dostála- „Satyra“. Proč by tedy nemohl být stejně působivý Krakonoš ve vašem pojetí. Nezlobíte se na mě pro tuto troufalou připomínku?“¹⁹² Toto exlibris [19] Vitáček obdržel v listopadu 1972: „Dostal jsem včera vaši zásilku a nemohu se svého nového Krakonoše vynadávat. Ale marně jsem hledal nějaký další lísteček či psaníčko, kde bych se dozvěděl o svém dluhu u Vás. Asi zůstal na vašem stole, vidíte?“¹⁹³ I z pozdější korespondence vyplývá, že Komárek odmítal, aby mu Vitáček za vytvořená exlibris platil adekvátní cenu. Vitáček mu tak často jako protislužbu zasílal katalogy k výstavám, a to například k výstavě v Uměleckoprůmyslovém muzeu *90 a jedna židle* nebo *Český plakát 1890-1914* tamtéž.

O blízkém vztahu a vzájemné důvěře vypovídá také to, že sám Vitáček vybíral Komárkova exlibris na přehlídky v rámci SSPE. Dle dostupné korespondence tomu prvně tak bylo už v roce 1972, kdy se konala první část přehlídky exlibris za uplynulý rok v pražském Klubu pracovníků školství a kultury, a protože Komárek žádnou svoji práci nezaslal, Vitáček tak sám propůjčil na přehlídku dvě svá exlibris v suché jehle, *Zátiší s mandolínou* a *Krakonoše*. K tomu přidal dvě exlibris Václava Staňka v technice dřevorytu, *Židle s mandolínou* [20] a *Milenci* [21]. Vitáček Komárkova exlibris později na přehlídky vybíral sám pravidelně.¹⁹⁴

Další exlibris vytvořil Komárek pro Vitáčka v říjnu roku 1973: „Rád bych tedy kdybyste pro mě udělal zase nový lístek, třeba s námětem vodnáře, v jehož znamení jsem narozen nebo něco hlídačského od aut, třeba ponocného s halapartnou.“¹⁹⁵ Komárek nakonec vytvořil exlibris *Kentaur* [22]. Vitáček byl i přes nedodržení zadaného tématu spokojen: „*Kentaur je moc hezký a vůbec nevadí, že to není vodnář nebo ponocný. K tomu se třeba ještě někdy pro mě dostanete.*“¹⁹⁶ S motivem hlídače aut se Vitáčkovi podařilo získat exlibris v roce 1974 od Jiřího Boudy.

¹⁹² Dopis Jaroslava Vitáčka adresovaný Vladimíru Komárkovi dne 6. srpna 1972, Literární archiv Památníku Národního písemnictví, Litoměřice, edice inv.č. 702

¹⁹³ Dopis Jaroslava Vitáčka adresovaný Vladimíru Komárkovi dne 1. listopadu 1972, Literární archiv Památníku Národního písemnictví, Litoměřice, edice inv.č. 702

¹⁹⁴ Dopis Jaroslava Vitáčka adresovaný Vladimíru Komárkovi dne 14. listopadu 1972, Literární archiv Památníku Národního písemnictví, Litoměřice, edice inv.č. 702

¹⁹⁵ Dopis Jaroslava Vitáčka adresovaný Vladimíru Komárkovi dne 1. října 1973, Literární archiv Památníku Národního písemnictví, Litoměřice, edice inv.č. 702

¹⁹⁶ Dopis Jaroslava Vitáčka adresovaný Vladimíru Komárkovi dne 27. října 1973, Literární archiv Památníku Národního písemnictví, Litoměřice, edice inv.č. 702

Další exlibris získal od Komárka roku 1974, kdy obdržel *Okno a Dvě vázy s liliemi*, které označil jako „komárkovské exlibris“ a ve stejném roce si pak objednal exlibris podle volného grafického listu, který mu Komárek sám věnoval, s motivem hodin [23].¹⁹⁷ Toto exlibris je identické jako grafický list, ovšem je přidáno označení *Ex libris Jaroslav Vitáček*.

Díky Vitáčkově aktivitě na výměnných burzách se Komárkova tvorba dostala do širšího povědomí ostatních sběratelů. Ti pak skrze Vitáčka objednávali u Komárka své vlastní knižní značky. Bylo tomu tak například u Františka Jelínka, který si zažádal o exlibris s motivem býka [24], v jehož znamení byl narozen. Dále Vitáček zprostředkoval exlibris pro Eduarda Šmejkal, který měl zálibu v miniaturách a bydlel v Malostranské mostecké věži. Navrhoval tak náměty s petrolejovou lampou, svícem či bránou. Šmejkal nakonec obdržel exlibris s motivem medailí [25]. Dalším objednavatelem byl Ivo Prokop, který se věnoval šermu šavlí, jehož byl několikanásobným mistrem republiky, a předsedou šermířského klubu Riegl. Vitáček prosil Komárka, aby vytvořil exlibris s námětem šavlí či cokoliv „komárkovského“. Komárek této žádosti vyhověl v obou bodech. Ivo Prokop tak obdržel exlibris *Akt a židle* [26] a *Meč* [27].¹⁹⁸

V roce 1973 Jaroslav Vitáček vzhledem k vysokému nárůstu Komárkových obdivovatelů navrhl založení Klubu přátel Komárkovy grafiky. Pro klub chtěl vytvořit bulletin, který by obsahoval příspěvky Komárkových příznivců i odborníků, kteří by se vyjádřili k jeho dílu. Organizaci měl na starosti Vitáček, sám Komárek přispíval výtvarným doprovodem. Obsahem prvního bulletinu měl být soupis exlibris, který připravoval Vladimír Mikule za pomoci samotného umělce a články od Jaroslava Vitáčka, Karla Samšínáka a Naděždy Melnikové–Papouškové. Vznik Klubu přátel Komárkovy grafiky vzhledem k době nebyl možný, a proto se realizovalo periodikum *OKNO*. Za tímto názvem stál Vitáček, který se inspiroval časopisem věnovaným dílu Jana Konůpka s názvem *Okénko do dílny umělcovy*.¹⁹⁹

Korespondence mezi Vladimírem Komárkem a Jaroslavem Vitáčkem je archivovaná pouze do roku 1975. Lze se tak pouze domnívat, že další objednané exlibris v tomto roce

¹⁹⁷ Dopis Jaroslava Vitáčka adresovaný Vladimíru Komárkovi v září 1974, Literární archiv Památníku Národního písemnictví, Litoměřice, edice inv.č. 702

¹⁹⁸ Dopisy Jaroslava Vitáčka adresované Vladimíru Komárkovi z února 1974 a z března 1974, Literární archiv Památníku Národního písemnictví, Litoměřice, edice inv.č. 702

¹⁹⁹ Dopis Jaroslava Vitáčka adresovaný Vladimíru Komárkovi dne 21. října 1973, Literární archiv Památníku Národního písemnictví, Litoměřice, edice inv.č. 702

Černá smrt [28], bylo též na přání Jaroslava Vitáčka, jelikož motiv smrti takto explicitně vyjádřený se v Komárkově tvorbě vyskytuje zřídka.

V témže roce pak vzniklo exlibris *Dívčí hlava IV.*, které jsme si představili již v podkapitole o Vladimíru Mikule. Další exlibris pro Jaroslava Vitáčka byla vytvořena v duchu typickém „Komárkovském“. Jsou to exlibris z roku 1976 *Váza a Kniha s kyticí*, z roku 1977 *Milenci a Pětiramenný svícen*. Toto exlibris sloužilo jako příloha do Zpráv SSPE. V roce 1978 to byla exlibris *Čtenářka a Zábradlí a dva holubi*, v roce 1980 *Tři žebříky*, 1981 *Dívka v krajině* a v roce 1983 *Pár rukavic* [29].

Pravděpodobně tak Vitáček v pozdější době nežádal o specifické náměty, ale měl zájem spíše o Komárkovy typické motivy. Výjimkou je poslední exlibris z roku 1984 *Lomnická kašna* [30], které Komárek Vitáčkovi vytvořil k 60. narozeninám. Vitáček zemřel v roce 1985.

Jaroslav Vitáček se stal nenápadnou, ale velmi důležitou osobností v Komárkově životě. Díky jeho pilnosti a odhodlání vznikl občasník *OKNO*, Komárek byl představován na přehlídkách a soutěžích a vzrůstala tak jeho popularita na veřejnosti. Na popud Vitáčka se také Komárek stal členem SSPE a díky tomuto členství získával další zakázky. Význam osoby Jaroslava Vitáčka v rámci vývoje exlibris obecně dosvědčuje také jeho setkání s Oldřichem Kulhánkem: „*V pondělí u mě byl ten zdejší grafik Oldřich Kulhánek. Seděli a povídali jsme až do 23 hodiny v noci. Zajímal se o sbírku, obdivoval Komárka a myslím, že jsem ho již přesvědčil, aby dělal exlibris.*“²⁰⁰ Zřejmě tak i díky němu světlo světa spatřily Kulhánkovy knižní značky, které zastávaly výraznou pozici na exlibristické scéně druhé poloviny 20. století.

²⁰⁰ Dopis Jaroslava Vitáčka adresovaný Vladimíru Komárkovi dne 15. ledna 1974, Literární archiv Památníku Národního písemnictví, Litoměřice, edice inv.č. 702

3.1.3. Karel Samšiňák

Karel Samšiňák se narodil 2. ledna 1923 v Sobotce. Byl velice uznávaným parazitologem, specializujícím se na roztoče neboli akarologem. V tomto oboru dosáhl značných úspěchů. Samšiňák se ovšem nevěnoval jen vědám přírodním, ale i humanitním. Zajímal se o historii, divadlo a především výtvarné umění.²⁰¹ Byl velmi společenským člověkem a pohyboval se nejen v uměleckých kruzích. V rámci své profese objevil několik nových druhů roztočů, pro jejichž pojmenování použil jména svých přátel.²⁰² V roce 1983 získal medaili za celoživotní přínos biologickým vědám.²⁰³

Po absolvování přírodovědecké fakulty v Praze byl zaměstnán v letech 1949 až 1953 v oblastním muzeu v Děčíně a později se stal jeho ředitelem. Zodpovídal tak nejen za biologické sbírky ale i za sbírky umění. Zkontaktoval se tak s Otakarem Votočkem, historikem umění a ředitelem muzea v Litoměřicích. Díky jejich kontaktu se Samšiňák začal lépe orientovat v dějinách umění a seznamovat se se současnými umělci. V roce 1950 otevřel Samšiňák v Děčíně Městskou galerii.

Od roku 1954 působil v Entomologickém ústavu ČSAV v Praze. Zde se rozhodl pořádat výstavy současných umělců, zejména grafiků. Výstavy byly instalovány v chodbě tohoto ústavu, a i když zprvu čelily kritice, s postupem času se mohly těšit vysokému zájmu, a to nejen mezi širokou veřejností ale i odborníky a médii. Jedním z prvních umělců zde vystavujících byl Otakar Janeček. Úvodní slova často pronášela historička umění Naděžda Melniková–Papoušková, která byla již zmíněna v kapitole o životě Vladimíra Komárka. Samšiňák se s Papouškovou seznámil skrze umělce Ivo Holého, jehož výstavu mu zahajovala a se Samšiňákem udržovali kontakt až do smrti Papouškové roku 1978. V ústavu byla zorganizována i samostatná výstava Vladimíra Komárka v roce 1961.²⁰⁴ S ním se Samšiňák seznámil již v 50. letech.²⁰⁵ Na výstavě byly vystaveny jeho malby i grafika. Dle Samšiňáka dostal každý účastník vernisáže grafický list dřevorytu *Dívčí portrét*.²⁰⁶

V 60. letech vytvořil Komárek pro Samšiňáka první exlibris, a to s vyobrazením sobotecké kašny [31]. Motivy z okolí Sobotky se na exlibris Samšiňáka vyskytují

²⁰¹ Samšiňák 2015, str. 32

²⁰² Tamtéž, str. 33–34, Jeden druh roztoče je pojmenován i po Vladimíru Komárkovi – *Anoetus komarpictoris*.

²⁰³ Tamtéž, str. 34

²⁰⁴ Samšiňák 1978, str. 23

²⁰⁵ Langhamer 2008, str. 18, Příspěvek Karla Samšiňáka o Vladimíru Komárkovi.

²⁰⁶ Samšiňák 1978, str. 23

několikrát. Je tomu tak i u v pořadí druhého a třetího exlibris z roku 1974 *Ďábel pod Humprechtem* [32]. Dále exlibris z roku 1982 s vyobrazením opět Humprechtu [33]. Toto exlibris bylo dříve použito beze jména v tisku *Jaroslav Seifert: Studánka a básník.*, který vydali Vladimír Mikule, Karel Samšišák a Jaroslav Vitáček jako neprodejný tisk v roce 1981.²⁰⁷ Lovecký zámek Humprecht se nachází nedaleko Sobotky a stal se tak symbolem města. Mezi další exlibris, která se vážou k severním Čechám, patří i exlibris z roku 1981 *Trosky*. [34] Dvakrát můžeme v Samšišákově sbírce najít motiv beránka, a to jednou v roce 1978 *Beránek pod stolem* [35] a podruhé v roce 1980 *Beránek v křesle* [36].

Mimo tyto spíše neobvyklé exlibris se v Samšišákově sbírce objevují i takové, které obsahují typické Komárkovy motivy. Jsou to exlibris *Faun mezi závěsy* z roku 1974, *Lipa svobody* z roku 1975, *Zrcadlo* z roku 1977, *Prababiččina cukřenka před zástěnou* z roku 1979 [37], *Čtyři stromy za plotem* z roku 1988 nebo *Dva poháry na stole* z roku 1990. Samšišák také vlastnil jedno exlibris z již zmíněného souboru Itálie z roku 1981, a to *Florencie Santa Croce*. V novoročenkách určeným pro Karla Samšišáka se opakují motivy hmyzu a roztočů, v případě exlibris ale nenalezneme ani jeden takovýto motiv.

Samšišák později publikoval i přednášel z oblasti výtvarného umění. V roce 1990 vytvořil soupis osobního fondu Jaroslava Vitáčka, který se nachází v Literárním archivu Památníku národního písemnictví. Byl členem několika spolků, například SSPE, kde působil jako předseda. Komárek také Samšišákově vytvořil předsednické exlibris v roce 1977 *Řečnický pult a židle* [38]. Dále byl členem Spolku českých bibliofilů nebo Sdružení českých umělců grafiků Hollar. Mimo přírodovědecké studie napsal například průvodce po Sobotce a okolí, dále Traktát o Váchalovi nebo příspěvek o Naděždě Melnikové-Papouškové. Byl činný i v časopise *Knížní značka* a *OKNO*.

Karel Samšišák se zapsal do kulturního rozvoje města Sobotky zejména zvelebením Šolcova statku a zřízením zdejší galerie. Tento statek zakoupila rodina Samšišáků ve 30. letech 20. století. Usedlost původně vlastnila rodina Šolců, v roce 1838 se zde narodil český básník Václav Šolc. Rodina Samšišáková statek obydlela a opravila, v 50. letech byl však dům postátněn a rodině odebrán. V roce 1958 byl statek zapsán na seznam nemovitých kulturních památek. Tím tak počala dlouhá rekonstrukce celého statku. Po smrti svého otce v roce 1971 se Karel Samšišák rozhodl nastěhovat do garsoniéry na Šolcově statku, aby mohl pečovat o celý pozemek, i přesto že statek byl ve vlastnictví města a v prostorách se nacházel depozitář městského muzea. Na urgenci Samšišáka

²⁰⁷ Štorek 2003, str. 26

došlo k vystěhování depozitáře a byla zde zřízena galerie. Ta se veřejnosti otevřela poprvé roku 1974. V roce 1990 byl statek v restituci navrácen zpět rodině Samšínáků. Po smrti Karla Samšínáka v roce 2008 zdědil statek jeho syn Jan, po jehož smrti připadne statek pod správu regionálního muzea v Jičíně.²⁰⁸ Galerie Karla Samšínáka získala věhlas po celé republice a vystavovali zde významní malíři i grafici druhé poloviny 20. století jako Adolf Born, Kamil Lhoták, Oldřich Kulháněk, Jan Kavan, Josef Jíra, Alena Antonová nebo Vojtěch Cinybulk. Vladimír Komárek zde vystavoval celkem čtyřikrát. První výstava proběhla v roce 1978 a byla věnována Komárkově grafice a exlibris.²⁰⁹

²⁰⁸ Samšínák 2015, str. 9–16

²⁰⁹ Samšínák 2015, str. 66

Závěr

Tato práce se věnovala umělci druhé poloviny 20. století Vladimíru Komárkovi, který byl činný nejen v oblasti malby, volné grafiky, příležitostné grafiky či knižní ilustrace, ale zejména v tvorbě exlibris. Práce si kladla za cíl ozřejmit jaký význam hraje exlibris v širokém repertoáru tohoto umělce.

Zprvu bylo nutné si vysvětlit co exlibris jako pojem vůbec znamená. V první části této práce tak byla zkoumána podrobněji problematika pojmu exlibris, který vychází z latinského „*ex libris*“ neboli „*z knih*“. Došli jsme k závěru, že exlibris jakožto pojem nemá jasně dané ohraničení a každý odborník může mít definované hranice odlišně. Naproti tomu má exlibris jasně definovanou původní funkci, kterou bylo označování knižního majetku vlastníkem. Označování mohlo být činěno několika způsoby, a to od použití razítka až po kreslení přímo do knihy. Nejrozšířenějším způsobem se však stalo vkládání či vlepování grafických listů přímo do tiskoviny.

V této části však bylo řečeno i to, jaké jiné možnosti mohou být pod pojmem exlibris chápány, pročež bylo použito zásadní publikace od Bohumila Lifky. Docházíme zde k závěru, že prakticky jakýkoli prvek v knize, odkazující k určitému majiteli, může být do tohoto pojmu zahrnut, nicméně sem patří i exlibris později vytvořená jen jako sběratelský předmět a postrádající svou původní funkci, tedy označení majetku. Vždy však podoba exlibris odkazuje k původnímu majiteli, jehož jméno se zpravidla nachází přímo v tiskové ploše, tedy autorem umístěné ve štočku. Náměty mohou být různorodé a velmi často se setkáme s exlibris, která nějakým způsobem reflektují profesi, zájmy či původ majitele. Díky tomu se může objednavatel přímo podílet na podobě grafiky, a tudíž se exlibris stává hodnotným svědectvím doby, ve které vzniká, přičemž se do ní promítají nejen umělcovy preference, nýbrž i preference objednavatelovy, které mnohdy bývají odlišné.

K pochopení významu exlibris ve společnosti a na umělecké scéně bylo nutno se zaměřit na vývoj exlibris v historii. Byly vytyčeny důležité mezníky od středověkých tendencí označování po exlibris 20. století. Zvýšený důraz byl kladen na období přerodu exlibris jakožto užitkové grafiky na sběratelský předmět, ke kterému dochází v průběhu první poloviny 20. století. Vzhledem k vývoji je jasné, že exlibris nemůže být opomíjeno už jen proto, že jeho tvorbou se zabývalo mnoho významných umělců své doby. Ať už se jednalo o Josefa Mánesa, Mikoláše Alše, Vojtěcha Preissiga, Františka Koblihu nebo Josefa Váchala. Důležitým obdobím pro exlibris v Čechách bylo také období

komunistického režimu, kdy mnoho významných umělců bylo v jejich umělecké tvorbě omezeno a exlibris, které se cenzuře vyhnulo, tak představovalo výhodný způsob jejich seberealizace. V tomto období se tak v exlibris začala projevovat více nezávislost jeho tvůrců, kteří využívali tuto disciplínu jako plnohodnotnou formu uměleckého projevu.

Tak jako se o tvorbu exlibris zvýšil zájem mezi umělci, bylo tomu tak i mezi veřejností. To vedlo ke zrodu sběratelské vášně, jež vyústila ve vznik Spolku sběratelů a přátel exlibris jakožto největší sběratelské základny v Čechách věnující se výhradně tomuto oboru. Pozornost byla věnována činností spolku jak na české, tak na mezinárodní scéně. Navzdory popularitě exlibris v těchto vybraných kruzích nových sběratelů v dnešní době ubývá. Přitom sbírání exlibris je jednou z méně finančně náročných, ne však méně umělecky hodnotných, disciplín a jednotlivé kusy tohoto druhu grafiky jsou snadno dostupné v mnoha galeriích, antikvariátech, na burzách či na internetových stránkách soukromníků. Díky této dostupnosti se exlibris může dostat do rukou člověku pohybujícímu se v jiných kruzích a otevřít mu tak dveře do světa umění.

Zásadní odlišností exlibris od jiné volné grafiky je jeho schopnost propojit adresáta s umělcem samým. Díky množství umělců, kteří se této disciplíně věnovali, se exlibris stalo atraktivní sběratelskou komoditou. Právě kvůli provázanosti umělce s adresátem, bez kterého by exlibris nemohlo vzniknout, a následným sběratelským aktivitám se exlibris stalo nejen kusem volné grafiky s uměleckou hodnotou ale i společenskou záležitostí.

Cílem této práce bylo osvětlit roli exlibris v tvorbě jednoho z předních českých exlibristů Vladimíra Komárka. Tuto roli bychom však nemohli blíže specifikovat, aniž bychom si představili Komárkovu všeobecnou tvorbu, život a osobnost. Právě díky své přátelské povaze a lyrické a snadno uchopitelné výtvarné tvorbě si Komárek získal mnoho přátel a příznivců. V návaznosti na to zaznamenával vysokou poptávku a stal se tak jedním z nejvytíženějších exlibristů druhé poloviny 20. století. Pozornost byla také věnována občasníku *OKNO*, které je výjimečným počinem tří Komárkových přátel Jaroslava Vitáčka, Karla Samšiňáka a Vladimíra Mikule. Dokazuje nám míru popularity Komárkovy tvorby i osobnosti, kterou v době své největší slávy dosahoval. Časopis byl totiž věnován pouze jeho osobě a přispívali sem známé osobnosti i odborníci.

Vladimír Komárek se jako umělec neživil, ale tvorbu umění měl pouze jako přivýdělek, a hlavně jako zálibu. To se v jeho umění také projevilo. Dá se říct, že celou svou uměleckou kariéru si Komárek zachoval jednotný styl a čerpal ze stále stejných

námětů, neovlivněn dobovými preferencemi zkrátka proto, že na prodeji nestálo jeho živobytí. Nejen tímto přístupem si paradoxně získal vysokou popularitu.

V rámci exlibris byla pozornost věnována jeho třem významným a největším objednavatelům. Byli to již zmínění Vladimír Mikule, Jaroslav Vítěček a Karel Samšínák. Každému z nich byl věnována stručná pasáž pojednávající o jejich životech. Právě na nich byla prezentována různorodost objednavatelů a zároveň celkový význam exlibris jakožto společenské záležitosti. Za pomoci jejich exlibris bylo demonstrováno, jakým způsobem mohl probíhat proces objednávání a vzniku knižních značek. Zároveň bylo představeno, jak přistupoval sám umělec k přáním svých objednavatelů. Ze zjištěných informací jsme se dozvěděli, že i přes Komárkův poněkud svérázný přístup, kdy ne vždy zcela splnil zadání, jako tomu bylo například u exlibris Jaroslava Vítěčka *Kentaur*, si dokázal udržet vysokou popularitu a k tvorbě exlibris přistupoval stejně jako k tvorbě jiné volné grafiky. Tím jeho exlibris dosahuje nemenších kvalit oproti jeho ostatní grafice a nemůže tak být bráno pouze jako „okrajová záležitost.“ Tvorbu exlibris Komárek povyšuje na stejnou uměleckou úroveň a stalo se důležitou součástí jeho výtvarného výrazu. Do exlibris, ač drobného formátu, Komárek vkládal kus sám sebe a objednavatelé často nechtěli pouze další exlibris s vybraným námětem, nýbrž chtěli „svého Komárka.“

Význam exlibris také spočívá ve společenském aspektu. Díky exlibris si Komárek vytvořil řadu příznivců, kterým pak mohl prezentovat svůj výtvarný výraz právě na těchto kusech drobné grafiky. Komárek je dobrým příkladem toho, že tvorba exlibris měla sílu dopomoci umělcům rozšířit povědomí o své tvorbě mezi širší veřejnost.

Vladimír Komárek patřil mezi umělce, kteří tvořili umění zejména pro své vlastní potěšení a pro snahu dosáhnout vnitřního klidu. Jeho exlibris, ať už ovlivněny objednavatelem či nikoliv, se tak staly svědky této snahy a potvrzují nám, že i takovéto drobné grafické listy mohou být projevem duše umělce totožně jako jiné druhy umění a dosahovat tak stejně vysokých kvalit.

Seznam literatury

Prameny

Osobní korespondence s Jaroslavem Štorkem, březen–duben 2023

Literární archiv Památníku národního písemnictví Litoměřice, osobní fond Jaroslav Vítěšek 1969-1984, zpracoval Karel Samšíňák, Praha 1990, edice inv.č. 702, korespondence odeslaná–Vladimír Komárek.

Literatura

BALEKA 1968

Jan Baleka, *Poetický svět Vladimíra Komárka*, Hradec Králové: Nakladatelství Kruh, 1968

BONĚK 2011

Jan Boněk, *Vladimír Komárek známy neznámy*, Praha: Eminent, 2011

BUCHLOVAN 1926

Bedřich Beneš Buchlovan, *Moderní česká exlibris: Poznámky sběratelovy*, Praha: Kroužek českých exlibristů, 1926

BUJÁREK, KOMÁREK 1981

Vladimír Bujárek, Vladimír Komárek, *Itálie*, Praha 1981

DAVID 1967

Jiří David, *Vladimír Komárek*, Liberec: Severočeské nakladatelství, 1967

DAVID 2003

Jiří David, *Vladimír Komárek*, Lomnice nad Popelkou: Studio JB, 2003

HLUŠIČKA 1995

Jiří Hlušička, *Vladimír Komárek: Grafika*, Praha: Akropolis, 1995

HLUŠIČKA 1995

Jiří Hlušička, *Vladimír Komárek: Obrazy*, Praha: Akropolis, 1995

KAČER, DVOŘÁKOVÁ 1964

Jaroslav Kačer, Nina Dvořáková, *Básníci naivní imaginace*, Brno: Dům umění, 1964

KOMÁREK 1993

Vladimír Komárek, *Pojednání o mé radostné cestě od kolébky ke krematoriu*, Praha: Eminent, 1993

KOMÁREK 1995

Vladimír Komárek, *Pojednání o mé radostné cestě od kolébky ke krematoriu*, Praha: Primus, 1995

KOMÁREK 2000

Vladimír Komárek, *Řeči s Pavlínou*, Praha: Radioservis, 2000

KOMÁREK 2004

Vladimír Komárek, *Slušně i neslušně*, Praha: Erika, 2004

KUNDERA 1987

Ludvík Kundera, *Graphik*, Leipzig: Insel-Verlag, 1987

LANGHAMER 2008

Antonín Langhamer, *Vladimír Komárek 1928-2002-2008*, Lomnice nad Popelkou: Studio JB, 2008

LANGHAMMER 2008

Jan Langhammer, *Současní tvůrci z okruhu SSPE*, Praha: Spolek sběratelů a přátel exlibris, 2008

LIFKA 1980

Bohumír Lifka, *Exlibris a supralibros v českých korunních zemích v letech 1000 až 1900*, Praha: Spolek sběratelů a přátel exlibris v Praze, 1980

MARCO 1981

Jindřich Marco, *O grafice: kniha pro sběratele a milovníky umění*, Praha: Mladá fronta, 1981

POHRIBNÝ 1967

Arsén Pohribný, *Naivní umění v Československu*, Praha: NČSVU, 1967

SAMŠIŇÁK 2015

Jan Samšiňák, *Šolcův statek v Sobotce – Historie, lidé, umění*, Varnsdorf: Nakladatelství Vladimíra Němečka, 2015

ŠTOREK 2003

Jaroslav Štorek, *Vladimír Komárek: Soupis exlibris 1948-2002*. Praha: SSPE, 2003

ŠTOREK 2003

Jaroslav Štorek, *Vladimír Komárek: Soupis novoročenek*, Praha: SSPE, 2003

TOBOLKA 1949

Zdeněk Václav Tobolka, *Knihy: její vznik, vývoj a rozbor*, Praha: Orbis, 1949

VENCL 1996

Slavomil Vencl, *Sibi et amicis*, Pelhřimov, 1996

VENCL 2000

Slavomil Vencl, *České exlibris: historie a současnost*, Praha: Památník národního písemnictví; Hollar, 2000.

VENCL 2012

Slavomil Vencl, *České grafické novoročenky*, Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2012

VENCL 2018

Slavomil Vencl, *Moderní exlibris v českých zemích*, Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2018

VOIT 2008

Petr Voit, *Encyklopedie knihy I.: starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století*, Praha: Libri; Královská kanonie premonstrátů na Strahově, 2008

ŽIVNÝ 1941

Ladislav Jan Živný, *Desatero kapitol o sbírání exlibris*, Praha: Spolek sběratelů a přátel exlibris, 1941.

Katalogy výstav

DOLEJŠ 1986

Jiří Dolejš, Kat. výst. *Vladimír Komárek: Obrazy a grafika*, Litoměřice: Severočeská galerie výtvarného umění, 1986

FREISLEBEN 2020

Zdeněk Freisleben, Kat. výst., *Pro knihy, pro sbírku, pro radost. XVI. Triennale českého exlibris 2020*, Památník národního písemnictví 2020

KAT. VÝST. NÁRODNÍ MUZEUM 2018

Ta kniha patří mně!: historie českého exlibris do roku 1945, Praha: Národní muzeum, 2018

KOMÁREK, TRNKOVÁ 1981

Vladimír Komárek, Jana Trnková, Kat. výst. *Vladimír Komárek*, Rychnov nad Kněžnou: Orlická galerie, 1981

LANGHAMER 1983

Antonín Langhamer, Kat. výst. *Vladimír Komárek*, Liberec: Oblastní galerie Liberec, 1983

MELNIKOVÁ-PAPOUŠKOVÁ 1968

Naděžda Melniková – Papoušková, Kat. výst. *Vladimír Komárek: Obrazy*, Praha:
Galerie Nová síň, 1968

SŮVA 1972

Josef Sůva, Kat. výst. *Vladimír Komárek: Obrazy z let 1965-1972*, Hradec Králové:
Krajská galerie, 1972

Periodika

DRAHOŇOVSKÝ 2010

Jan Drahoňovský, Zemřel Vladimír Mikule, *Knižní značka* č. 4, 2010, str. 111-112

DVOŘÁK 1976

František Dvořák, Poznámky k soupisu exlibris Vladimíra Komárka, *OKNO*, prosinec
1976, str. 4-8

DVOŘÁK 1978

František Dvořák, Realismus transcendentálního světa Vladimírka Komárka, *OKNO*,
srpen 1978, str. 9-10

SAMŠIŇÁK 1978

Karel Samšiňák, Zapomenutá výstava, *OKNO*, leden 1978, str. 21-23

ROUS 1981

Jan Rous, A ticho poznovu..., *OKNO*, březen 1981, str. 4-7

SEIFERT 1978

Jaroslav Seifert, U malíře Vladimíra Komárka, *OKNO*, srpen 1978, str. 1-3

Internetové zdroje

MIKULE

Vladimír Mikule, *Komárek Vladimír*, <https://sspe.cz/images/ExLibris/autori.php?ID=63>
(poslední návštěva 10.5. 2023)

LANGHAMER

Antonín Langhamer, *Miloslav Janků*, <https://www.cs-sklo.cz/ceskoslovenskesklo/14-AUTORI-DESIGNERS/2233-JankuMiloslav> (poslední návštěva 30.4. 2023)

LANGHAMMER

Jan Langhammer, *Stručná historie SSPE*, <https://www.sspe.cz/o-nas> (poslední návštěva 10.4. 2023)

SAMŠIŇÁK 1990

Karel Samšiňák, *Soupis osobního fondu Jaroslav Vítěček (1924-1985)*, Praha: Památník národního písmenictví, 1990;

<https://pruvodce.pamatnik-np.cz/apu/9bfa97a6-f836-4d8c-8bb5-898c3d722822>

(poslední návštěva 5.5. 2023)

ŠTOREK

Jaroslav Štorek, <http://storekhlinisko.cz> (poslední návštěva 15.5. 2023)

Seznam vyobrazení

1. Vladimír Komárek – Exlibris Vladimír Komárek, *Paleta a vavřín*, 1948, linoryt.
Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
2. Vladimír Komárek – Exlibris Vladimír Komárek, *Hradčany*, 1978, dřevoryt.
Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
3. Vladimír Komárek – Reprodukce kreseb z knih Jaroslava Šulce, *Železný Brod* 1982. Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
4. Vladimír Komárek: Exlibris Vladimír Mikule, *Zátiší se svícnem*, 1966, linoryt.
1982. Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
5. Vladimír Komárek: Exibris Vladimír Mikule, *Stůl s knihou*, 1967, suchá jehla.
1982. Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
6. Vladimír Komárek: Exibris Vladimír Mikule, *Stůl s knihou a snítkou*, 1967, suchá jehla. 1982. Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
7. Vladimír Komárek: Exlibris Naděžda Melniková – Papoušková, *Knihy*, 1972, suchá jehla. jehla. 1982. Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
8. Vladimír Komárek: Exibris Vladimír Mikule, *Brána*, 1972, suchá jehla.
Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
9. Vladimír Komárek: Exlibris Vladimír Mikule, *Vítězný oblouk*, 1974, suchá jehla.
Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
10. Vladimír Komárek – soubor *Itálie*, lept do oceli, Praha 1981. Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
11. Vladimír Komárek – soubor *Pivovary*, suchá jehla, *Železný Brod* 1985.
Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
12. Vladimír Komárek – Exlibris Vladimír Mikule, *Pták na knize*, 1996, suchá jehla.
Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
13. Vladimír Komárek – Exlibris Václav Havel, *Pták na knize*, 1990, suchá jehla.
Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
14. Vladimír Komárek – Exlibris Vladimír Mikule, *Plačící Jarmila*, 1974, suchá jehla. Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
15. Vladimír Komárek – Exlibris Vladimír Mikule, *Dívčí Hlava I.*, 1975. Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
16. Vladimír Komárek – Exlibris Vladimír Mikule, *Divan*, 1977, suchá jehla.
Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>

17. Vladimír Komárek – Exlibris Jaroslav Vitáček, *Židle s knihou*, 1972, dřevoryt.
Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
18. Vladimír Komárek – Exlibris Jaroslav Vitáček, *Zátiší s mandolínou a květinou*, 1972, suchá jehla. Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
19. Vladimír Komárek – Exlibris Jaroslav Vitáček, *Krakonoš*, 1972, suchá jehla.
Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
20. Vladimír Komárek – Exlibris Václav Staněk, *Židle s mandolínou*, 1972, dřevoryt.
Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
21. Vladimír Komárek – Exlibris Václav Staněk, *Milenci*, 1972, dřevoryt.
Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
22. Vladimír Komárek – Exlibris Jaroslav Vitáček, *Kentaur*, 1973, suchá jehla.
Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
23. Vladimír Komárek – Exlibris Jaroslav Vitáček, *Hodiny*, 1974, suchá jehla.
Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
24. Vladimír Komárek – Exlibris František Jelínek, *Znamení býka*, 1973, suchá jehla.
Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
25. Vladimír Komárek – Exlibris Eduard Šmejkal, *Medaile*, 1974, suchá jehla.
Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
26. Vladimír Komárek – Exlibris Ivo Prokop, *Akt a židle*, 1974, suchá jehla.
Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
27. Vladimír Komárek – Exlibris Ivo Prokop, *Meč*, 1974, suchá jehla. Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
28. Vladimír Komárek – Exlibris Jaroslav Vitáček, *Černá smrt*, 1975, suchá jehla.
Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
29. Vladimír Komárek – Exlibris Jaroslav Vitáček, *Pár rukavic*, 1983, suchá jehla.
Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
30. Vladimír Komárek – Exlibris Jaroslav Vitáček, *Lomnická kašna*, 1984, suchá jehla. Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
31. Vladimír Komárek – Exlibris Karel Samšiňák, *Sobotecká kašna*, 1965, suchá jehla. Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
32. Vladimír Komárek – Exlibris Karel Samšiňák, *Ďábel pod Humprechtem*, 1974, suchá jehla. Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
33. Vladimír Komárek – Exlibris Karel Samšiňák, *Humprecht*, 1982, dřevoryt.
Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>

34. Vladimír Komárek – Exlibris Karel Samšiňák, *Trosky*, 1981, suchá jehla.
Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
35. Vladimír Komárek – Exlibris Karel Samšiňák, *Beránek pod stolem*, 1978,
dřevoryt. Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
36. Vladimír Komárek – Exlibris Karel Samšiňák, *Beránek v křesle*, 1980, dřevoryt.
Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
37. Vladimír Komárek – Exlibris Karel Samšiňák, *Prababiččina cukřenka před
zástěnou*, 1979, suchá jehla. Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>
38. Vladimír Komárek – Exlibris Karel Samšiňák, *Řečnický pult a židle*, 1977, suchá
jehla. Reprodukce z: <https://storekhlinisko.cz/>

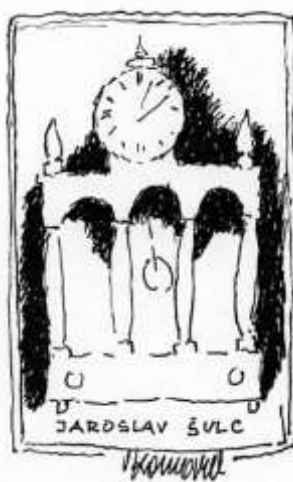
Obrazová příloha

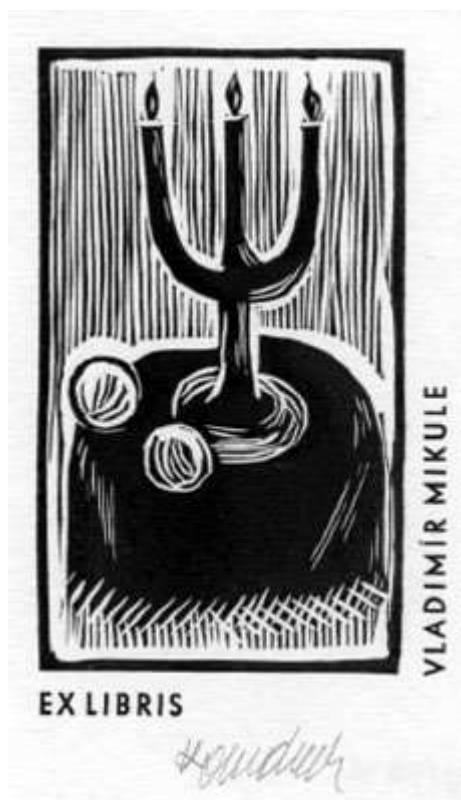
1. Vladimír Komárek – Exlibris Vladimír Komárek, *Paleta a vavřín*, 1948, linoryt

2. Vladimír Komárek – Exlibris Vladimír Komárek, *Hradčany*, 1978, dřevoryt

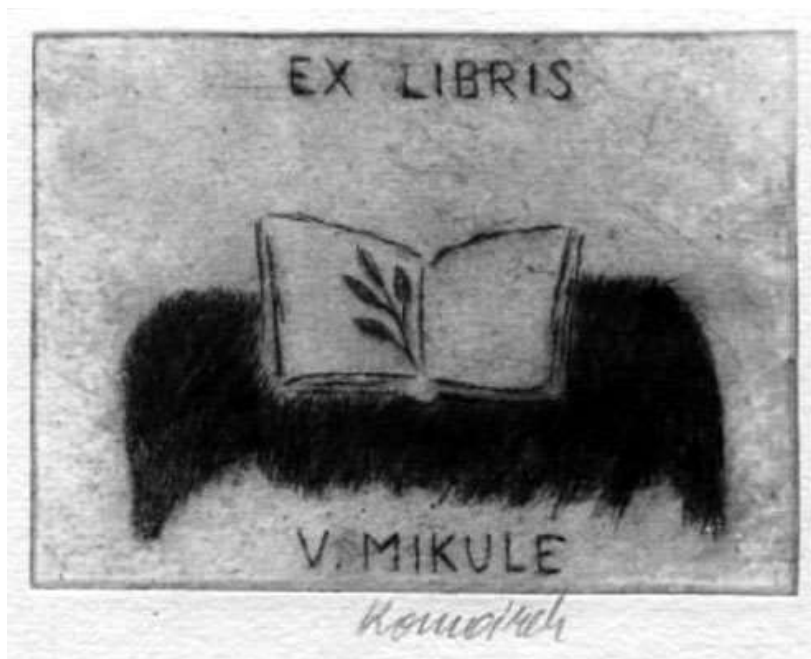
3. Vladimír Komárek – Reprodukce kreseb z knih Jaroslava Šulce, Železný Brod 1982

4. Vladimír Komárek: Exlibris Vladimír Mikule, *Zátiší se svícnem*, 1966, linoryt

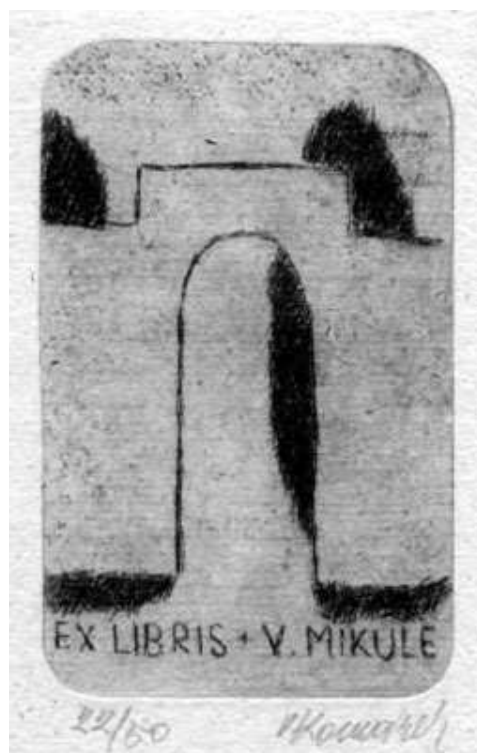
5. Vladimír Komárek: Exibris Vladimír Mikule, *Stůl s knihou*, 1967, suchá jehla

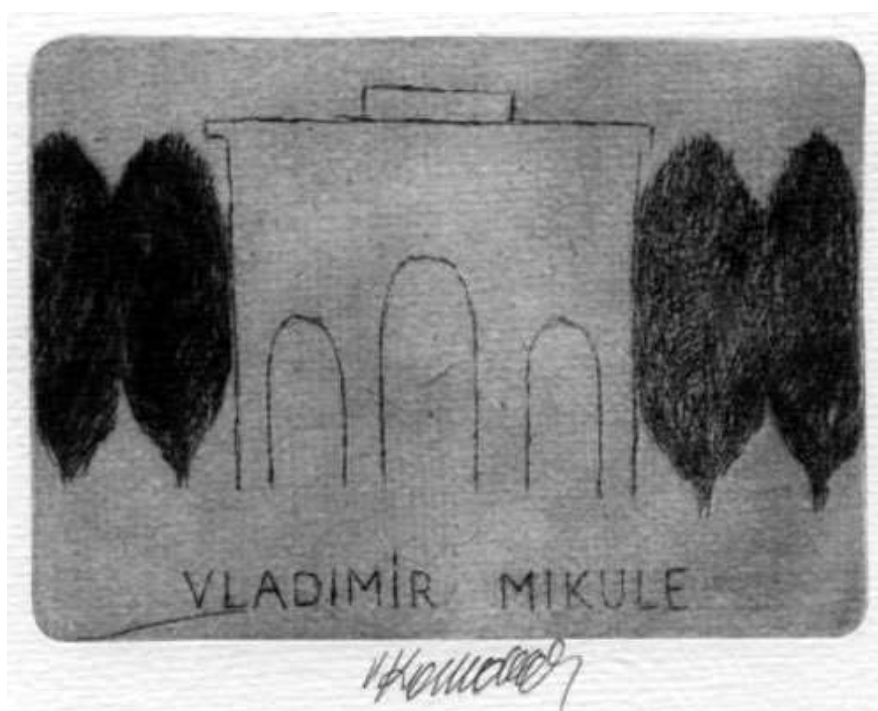
6. Vladimír Komárek: Exlibris Vladimír Mikule, *Stůl s knihou a snítkou*, 1967, suchá jehla

7. Vladimír Komárek: Exlibris Naděžda Melniková – Papoušková, *Kniha*, 1972, suchá jehla

8. Vladimír Komárek: Exibris Vladimír Mikule, *Brána*, 1972, suchá jehla

9. Vladimír Komárek: Exlibris Vladimír Mikule, *Vítězný oblouk*, 1974, suchá jehla

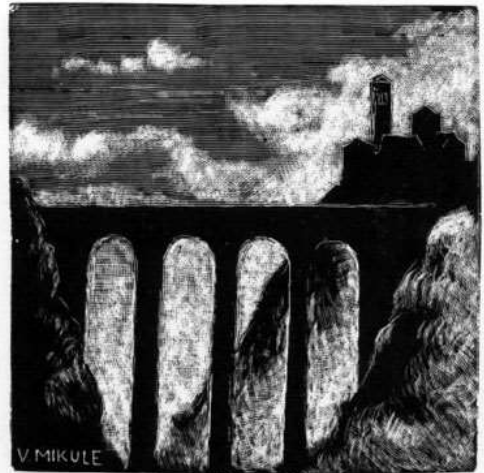
V Homolově

V Homolově

V Homolově

V Homolově

V Homolově

V Homolově

Vladimír Komárek

Vladimír Komárek

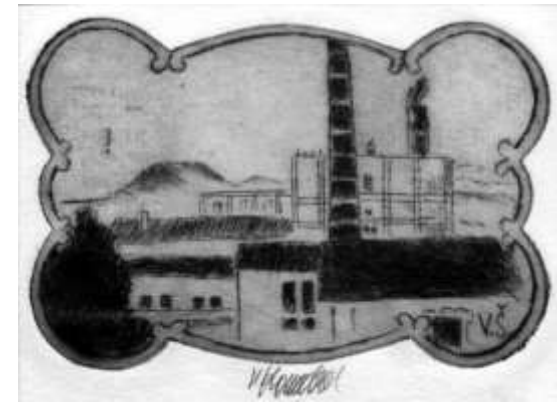
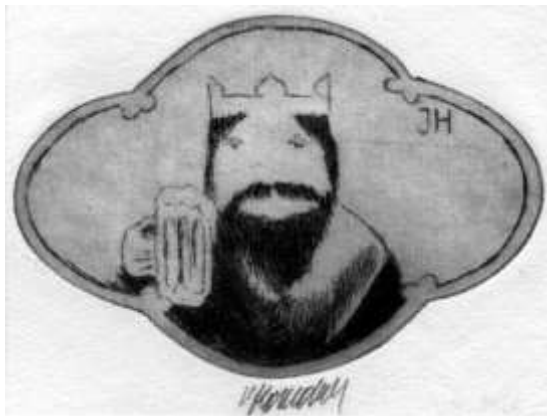

Vladimír Komárek

Vladimír Komárek

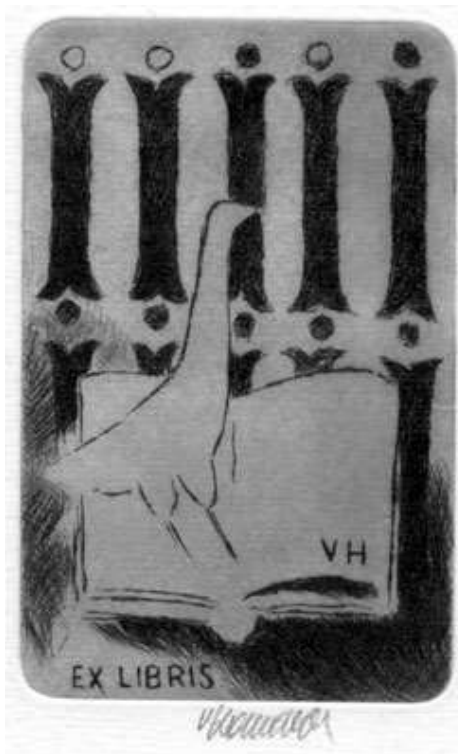
10. Vladimír Komárek – soubor *Itálie*, lept do oceli, Praha 1981

11. Vladimír Komárek – soubor *Pivovary*, suchá jehla, Železný Brod 1985

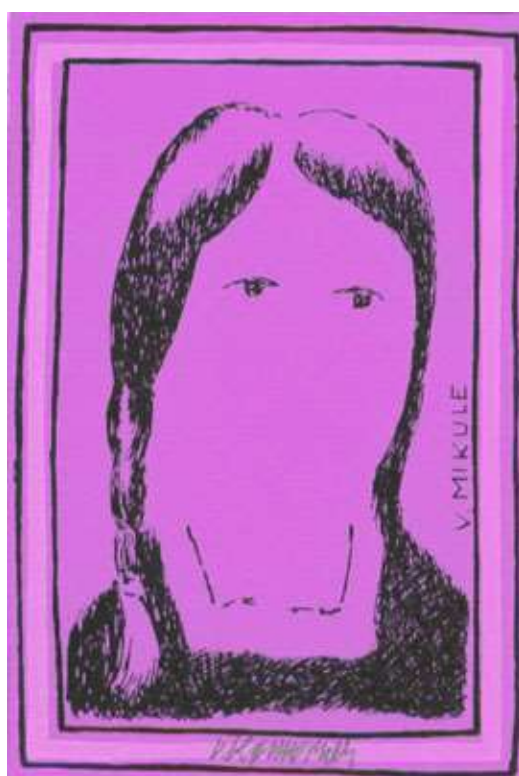
12. Vladimír Komárek – Exlibris Vladimír Mikule, *Pták na knize*, 1996, suchá jehla

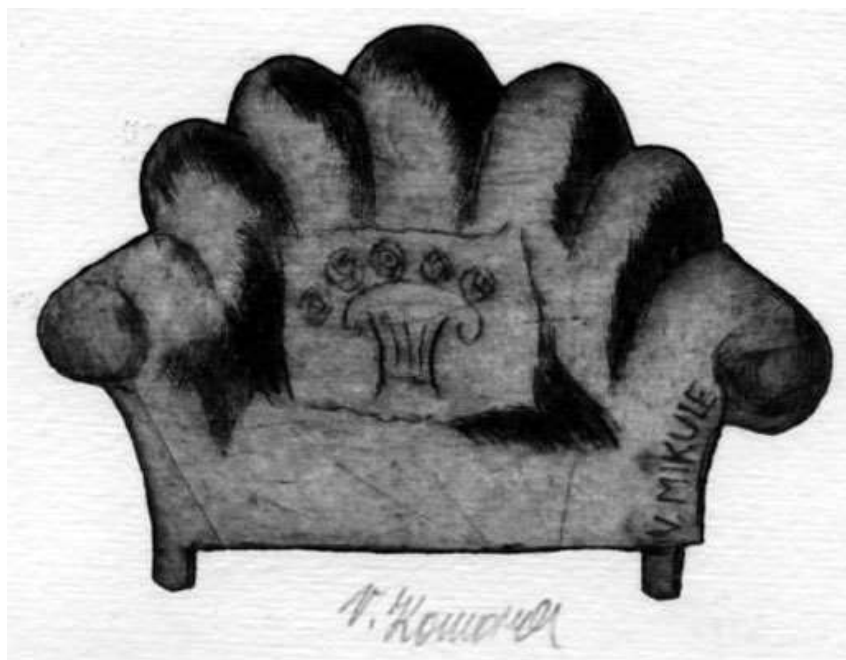
13. Vladimír Komárek – Exlibris Václav Havel, *Pták na knize*, 1990, suchá jehla

14. Vladimír Komárek – Exlibris Vladimír Mikule, *Plačící Jarmila*, 1974, suchá jehla

15. Vladimír Komárek – Exlibris Vladimír Mikule, *Dívčí Hlava I.*, 1975

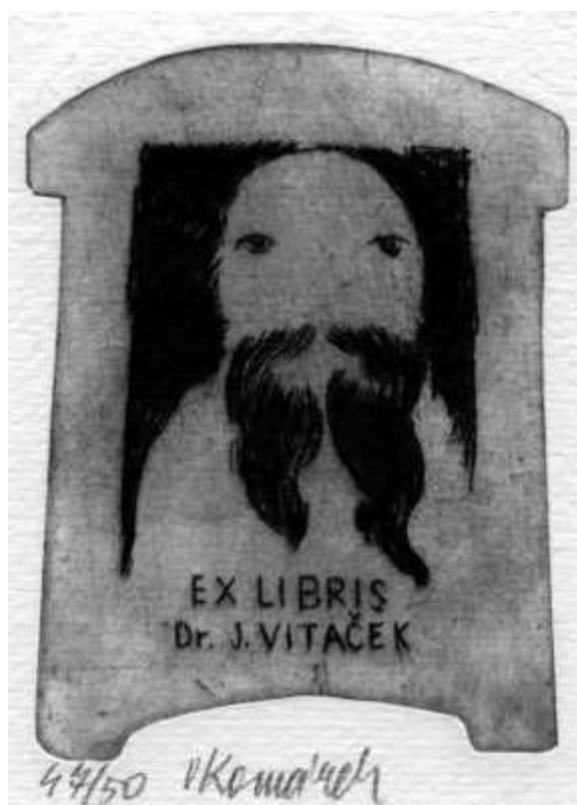
16. Vladimír Komárek – Exlibris Vladimír Mikule, *Divan*, 1977, suchá jehla

17. Vladimír Komárek – Exlibris Jaroslav Vitáček, *Židle s knihou*, 1972, dřevoryt

18. Vladimír Komárek – Exlibris Jaroslav Vitáček, *Zátiší s mandolínou a květinou*, 1972, suchá jehla

19. Vladimír Komárek – Exlibris Jaroslav Vitáček, *Krakonoš*, 1972, suchá jehla

20. Vladimír Komárek – Exlibris Václav Staněk, *Židle s mandolínou*, 1972, dřevoryt

21. Vladimír Komárek – Exlibris Václav Staněk, *Milenci*, 1972, dřevoryt

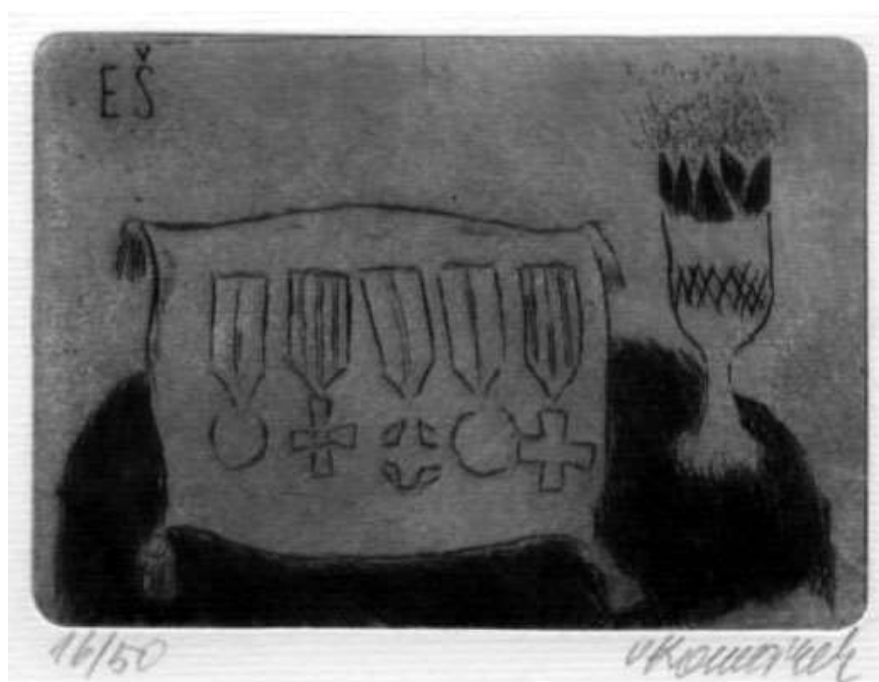
22. Vladimír Komárek – Exlibris Jaroslav Vitáček, *Kentaur*, 1973, suchá jehla

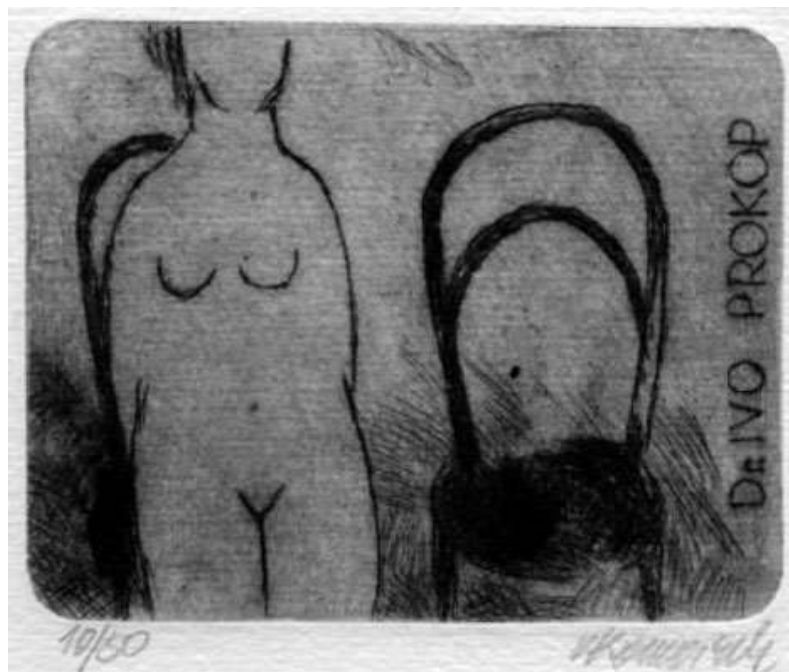
23. Vladimír Komárek – Exlibris Jaroslav Vitáček, *Hodiny*, 1974, suchá jehla

24. Vladimír Komárek – Exlibris František Jelínek, *Znamení býka*, 1973, suchá jehla

25. Vladimír Komárek – Exlibris Eduard Šmejkal, *Medaile*, 1974, suchá jehla

26. Vladimír Komárek – Exlibris Ivo Prokop, *Akt a židle*, 1974, suchá jehla

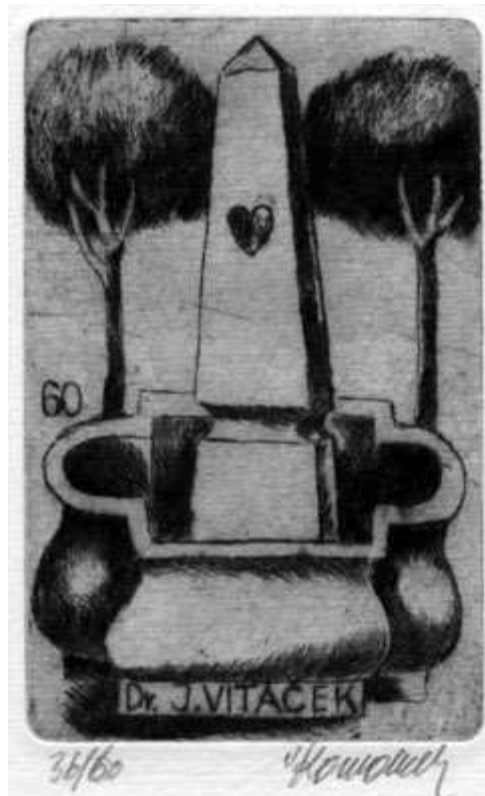
27. Vladimír Komárek – Exlibris Ivo Prokop, *Meč*, 1974, suchá jehla

28. Vladimír Komárek – Exlibris Jaroslav Vitáček, *Černá smrt*, 1975, suchá jehla

29. Vladimír Komárek – Exlibris Jaroslav Vitáček, *Pár rukavic*, 1983, suchá jehla

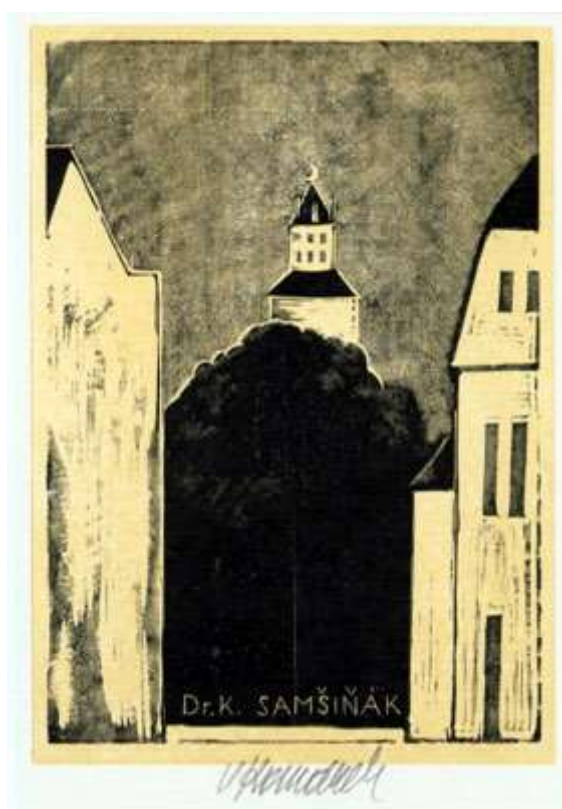
30. Vladimír Komárek – Exlibris Jaroslav Vitáček, *Lomnická kašna*, 1984, suchá jehla

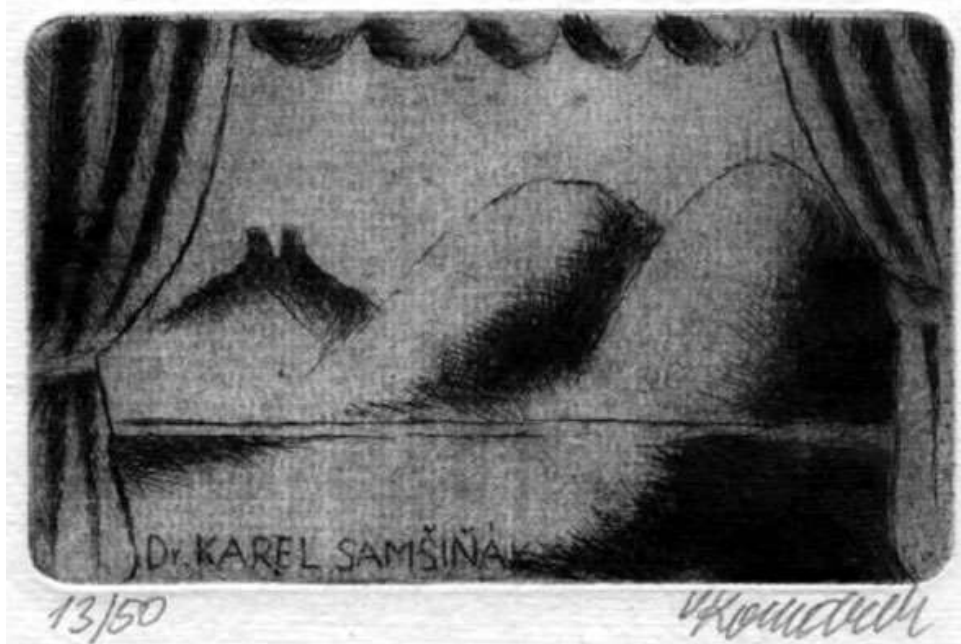
31. Vladimír Komárek – Exlibris Karel Samšínák, *Sobotecká kašna*, 1965

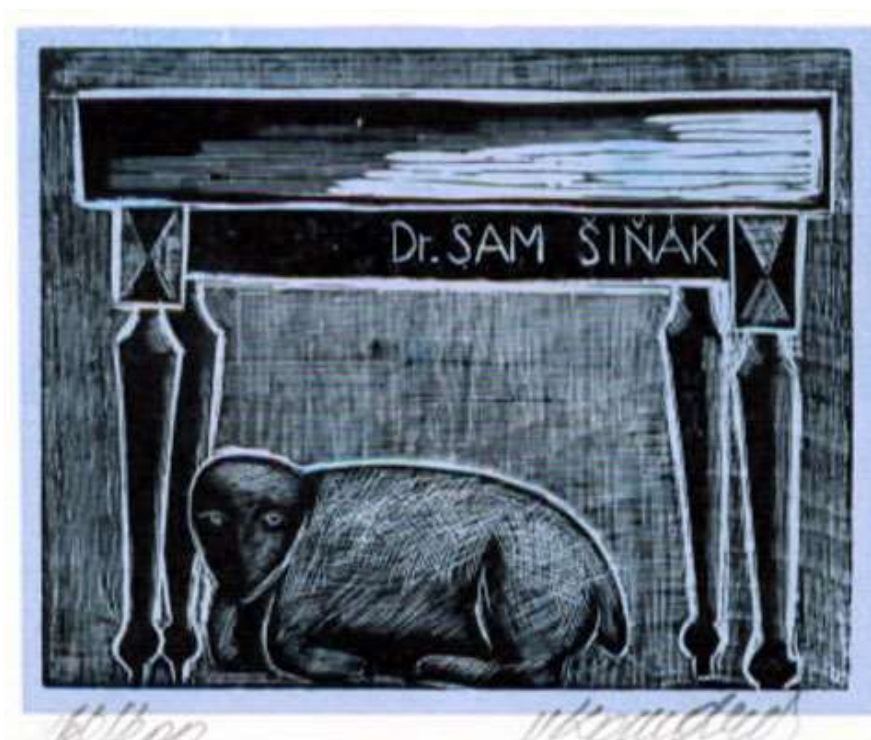
32. Vladimír Komárek – Exlibris Karel Samšíňák, *Ďábel pod Humprechtem*, 1974, suchá jehla

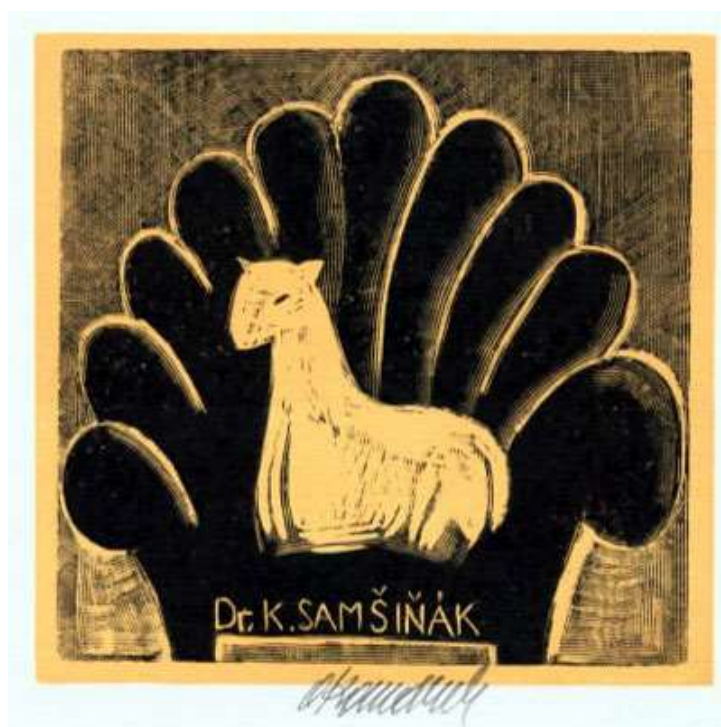
33. Vladimír Komárek – Exlibris Karel Samšíňák, *Humprecht*, 1982, dřevoryt

34. Vladimír Komárek – Exlibris Karel Samšínák, *Trosky*, 1981, suchá jehla

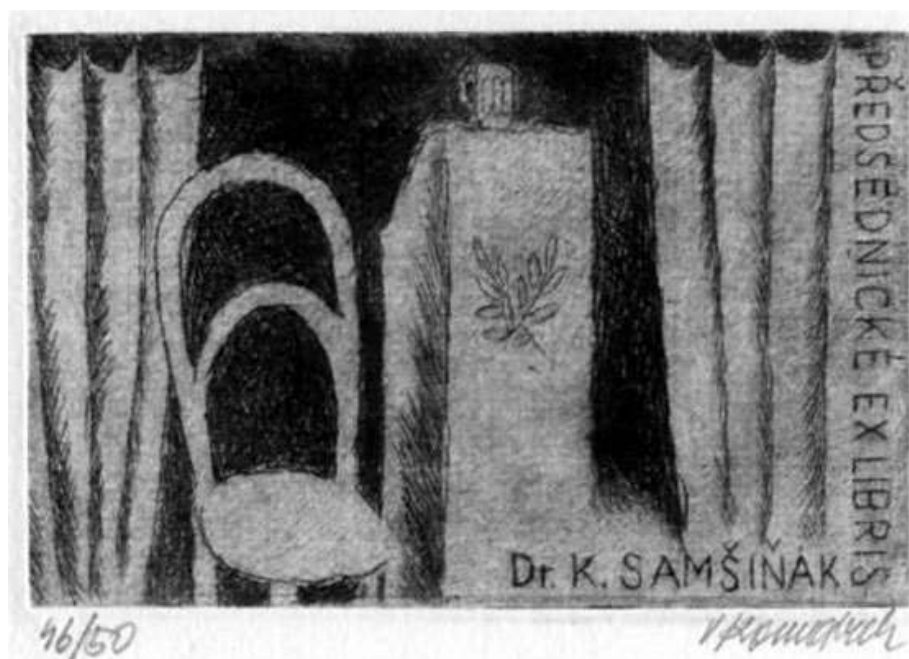
35. Vladimír Komárek – Exlibris Karel Samšínák, *Beránek pod stolem*, 1978, dřevoryt

36. Vladimír Komárek – Exlibris Karel Samšínák, *Beránek v křesle*, 1980, dřevoryt

37. Vladimír Komárek – Exlibris Karel Samšínák, *Prababiččina cukřenka před zástěnou*, 1979, suchá jehla

38. Vladimír Komárek – Exlibris Karel Samšínák, *Řečnický pult a židle*, 1977, suchá jehla